Vol. II
No. 18

*Tuesday,
14th September, 1954.*

HYDERABAD LEGISLATIVE ASSEMBLY
DEBATES
Official Report

PART II—PROCEEDINGS OTHER THAN QUESTIONS AND ANSWERS

CONTENTS

Government Press
Hyderabad-Dn.
19[illegible]

THE HYDERABAD LEGISLATIVE ASSEMBLY

Tuesday, the 14th September, 1954

The House met at Half Past Two of the Clock

[MR. SPEAKER IN THE CHAIR]

Questions and Answers

(SEE PART I)

BUSINESS OF THE HOUSE

شری سید حسن (حیدرآباد سٹی) :- اسپیکر سر - پوائینٹ آف آرڈر - اسمبلی رولس کے رول نمبر ۸۳ کے تحت ھاؤس میں وقت ختم ھو جانے کے بعد جو سوالات بچ جاتے ھیں انکے جوابات ھاؤس کے ٹیبل پر رکھے جانے چاھئیں - لیکن جوابات نہ رکھے جائیں تو کیا نہیں دوبارہ پوچھا جا سکتا ھے ؟

مسٹر اسپیکر :- ان سوالات کے جوابات ھاؤس کے ٹیبل پر رکھے جاتے ھیں -

شری سید حسن :- ڈپارٹمنٹ سے جوابات نہ آئیں تو کیا ھوگا ؟

مسٹر اسپیکر:- یہ ایک ھیپوتھیٹیکل کوئسچن (Hypothetical question) ھے - ایسی کوئی خاص صورت ھو تو آپ مجھ سے کہہ سکتے ھیں -

شری سید حسن :- میں اس پوائینٹ پر رولنگ چاھتا ھوں -

مسٹر اسپیکر :- ایسے ھیپو تھیٹیکل کوئسچن پر رولنگ دینا مناسب نہیں - ایسی کوئی صورت ھو تو آپ میرے علم میں لائیے -

L.A. Bill No. XXXIII of 1954, The Hyderabad Forest (Amendment) Bill, 1954.

The Minister for Excise, Forests and Revenue (Shri K. V. Ranga Reddy): Sir, "I beg to introduce L. A. Bill No. XXXIII of 1954, the Hyderabad Forest (Amendment) Bill, 1954."

Mr. Speaker: The bill is introduced.

Report of the Select Committee on The Hyderabad District Boards Bill, 1952,

The Minister for Local Govt. & Education: (Shri Gopal Rao Ekbote) : Sir, "I beg to present to the House the report of the

Select Committee on the Hyderabad District Boards Bill, 1952.

Mr. Speaker : The report is presented.

L. A. Bill No. XIX of 1954, the Hyderabad Prisons Bill, 1954.

Clause 40—(*Contd.*)

*శ్రీ పెండెం వాసుదేవ్ (గజ్వేల్) :—అధ్యక్షమహాశయా, నిన్న ౪౦వ క్లాజు గురించి ములాఖాత్ విషయంలో మాట్లాడుతుండగా టైము అయిపోయింది; అందుచే నేను చెప్పవలసినది యింకా కొంత మిగిలిపోయినది. అయితే ఇప్పుడు చెప్పదలచినదేమంటే, అక్కడ కూర్చొన్న దేశభక్తులు రెండు తడవలు సత్యాగ్రహంచేసి ఐదారు సంవత్సరాలు జైలు జీవితం గడిపి వచ్చినవారు చెప్పారు. వారిని అడుగుతున్నాను—ఆ రోజుల్లో వారు జైలులో వున్నప్పుడున్న ములాఖాత్ పద్ధతికి ఇప్పుడున్న ములాఖాత్ పద్ధతికీ తేడా వున్నదా? లేదా? ఆ విషయం చెప్పమని అడుగుతున్నాను. ఈనాడు ములాఖాత్‌కు పెట్టిన పద్ధతి ఆ నైజాంకాలంలో వున్నదని ఎవరూ చెప్పజాలరు. ఆ రోజులలో జైలుకు ములాఖాత్ కొరకు వచ్చినవారిని ఏవిధంగా గౌరవించేది, ఆపద్ధతి ఏవిధంగా వుండేది అందరికీ తెలుసు ఈనాడు పూర్తిగా మానవత్వం లేకుండా అమానుషంగా ఈములాఖాత్ పద్ధతి జరుగు తోంది ఆనాడు లేని పద్ధతిని ఈనాడు ఎందుకు చేస్తున్నారో ఆశ్చర్యంగా వుంది. నిన్న ఈ విషయాలన్నీ చెప్పాను. ఈ క్లాజును మంత్రిగారు పునరాలోచించి యిప్పుడువున్న పద్ధతిని తొలగించి కనీసం అరగంటకు తక్కువ గాకుండా వాళ్ళకు ములాఖాత్ జరిపించే ఏర్పాటు చేయాలని కోరుతున్నాను. శిక్షపడ్డవాళ్ళకు కూడా ములాఖాత్ పద్ధతి తీసుకరావాలి. శిక్షపడ్డవాళ్ళకు కూడా భార్యా భర్తలు పిల్లలూ కలుసుకునే ఏర్పాటు చేయాలి. శ్రీ కె. అనంతరామారావుగారు ఒక సవరణ తెచ్చారు దానిని మంత్రిగారు తప్పక అంగీకరించాలని కోరుతున్నాను.

*శ్రీ కె. రామచంద్రారెడ్డి : మిస్టర్ స్పీకర్, సర్, ఈ ౪౦వ క్లాజులో ప్రధానంగా ఖైదీలను గురించి రెండు విధాలుగా వుంది. పోలీసుయాక్షన్ తరువాతకూడా ఈ విచక్షణాపద్ధతి యింతవరకు కొనసాగుతోంది. జైలులోవున్న కమ్యూనిస్టులను దర్శించాలని వారి భార్యా బిడ్డలుగాని తల్లిదండ్రులుగాని స్నేహితులుగాని వెళ్ళి దర్శించాలంటే ఆయా ప్రాంతాల పోలీసు ఇన్‌స్పెక్టర్ల యిష్టంమీద ఆధారపడి వుంటుంది. ఖైదీల లిస్టు జిల్లాపోలీసు మోహాత్మీంకు పంపిస్తారు. ఎవరికి ములాఖాత్‌కు అనుమతి యివ్వాలి, ఎవరికి యివ్వకూడదు అనే విషయం ఆయా ప్రాంతాల పోలీసు ఇన్‌స్పెక్టర్ల యిష్టంమీద ఆధారపడి వుంటుంది. ఈ పద్ధతి ఇప్పటివరకూ కొనసాగుతోంది. ఖైదీలకు సంబంధించిన కేసుల విషయం పైరవీచేయడానికి, ఖైదీల సలహా తీసుకొనేందుకు, వారి బంధువులకు గాని స్నేహితులకు గాని అవకాశాలు కల్పించాలి. ఎవరివిషయంలోనూ విచక్షణ చూపించకుండా చేయాలని మంత్రిగారిని కోరుతున్నాను. ఖైదీలకు ఇవ్వబడే సౌకర్యాలు జైలు మ్యానుఅల్‌లో కలుగజేస్తామంటారేగాని ఈ చట్టంలో తీసుకురారు. జైలు మ్యానుఅల్‌లో అయితే, వారికి యిష్టమున్నవి చేర్చవచ్చును. లేకపోతే మానివేయ వచ్చు. ఈ చట్టంలో మాత్రం ఖైదీలను నిర్బంధించడానికి సంబంధించిన విషయాలే తీసుకు వస్తున్నారు. ఇప్పుడే ఇక్కడ సంగప్ప వెంకటాచారిని గురించి ప్రశ్నవేయడం జరిగింది. వారిని దర్శించాలంటే ఆ జిల్లాకు సంబంధించిన పోలీసు మోహాత్మీం అనుమతి వుంటేనే వీలవుతుంది. అటువంటి విచక్షణ

లేకుండా వేయాలని మంత్రిగారిని కోరుతున్నాను. ఈ పద్ధతి నైజాంకాలంలో లేదు. ఆ కాలంలో రాజకీయ ఖైదీలనుగాని ఇతర ఖైదీలు గాని ఎవరైనప్పటికీ వారిని దర్శించవచ్చును. కాని నాలుగైదు సంవత్సరాలనుంచి ఈ విధంగా విచక్షణ చూపటం జరుగుతోంది. ఇప్పటికీ ఇది కొనసాగుతోంది. ఈ పద్ధతిని పూర్తిగా తీసివేయాలని మంత్రిగారిని కోరుతున్నాను.

* شری دھرما بھکشم (سریا پیٹھ - عام) :— مسٹر اسپیکر سر - قیدیوں سے ملاقات کے بارے میں یہاں پراویژن رکھا گیا ہے۔ حیدرآباد کے اکثر لوگ جیل میں قیدیوں سے جسطرح ملاقات ہوتی ہے اسکی تفصیلات سے واقف ہیں۔ اور میں سمجھتا ہوں اس ھاؤس کے تقریباً ۹۰ فیصد ارکان جیل کی ہوا کھائے ہوئے ہیں - لیکن اس کے باوجود اقتدار پر آنے کے بعد یہ سمجھا جاتا ہے کہ اپنے اقتدار سے کوئی اختلاف کرے تو اوس کے ساتھ انتہائی حقارت آمیز سلوک کرنا چاھئیے۔ اس کے ساتھ سلیوری (Slavery) کا برتاؤ کرنا چاھئیے - اس بل سے ھمیں حکومت کا ایسا رجحان معلوم ہورہا ہے - گو ھاؤس کے اکثر ارکان اس کا تجربہ رکھتے ھیں لیکن میں ملاقات کے ایک دو مناظر یہاں پیش کرونگا - جو لوگ قیدیوں سے ملاقات کے لئے آتے ھیں انہیں جیل کے دروازہ کے پاس کھڑا کیاجاتا ہے جہاں چپلیں چھوڑی جاتی ھیں۔ قیدی اندر رہتا ہے یہ لوگ باھر رہتے ھیں۔ ایک طرف اس کی بیوی روتی رہتی ہے اور دوسری طرف وہ روتا رہتا ہے۔ بچے جو ملاقاتیوں کے ساتھ آتے ھیں وہ بھی انہیں دیکھکر روتے رہتے ھیں - انہیں کم سے کم ھاتھ ملانے کا تک موقع نہیں دیا جاتا - انتظامی صیغہ میں ملاقات ھوتو قیدی کو کھڑے رھکر ملنا پڑتا ہے - وہ وھاں منتظم صاحب کے نوکر کے جیسا کھڑا رہتا ہے۔ ذرا کچھ کرے تو ڈسپلن (Discipline) کے نام پر اسکو متنبہ کیاجاتا ہے - ملاقاتیوں کو بھی ڈسپلن کا پابند رھنا پڑتا ہے۔ اگر ملاقاتی کوئی کھانے کی چیز لاتے ھیں تو گیٹ کے لوگ آپس میں تقسیم کرلیتے ھیں - ملاقاتیوں کی بھی تلاشی لیجاتی ہے اور پوری طرح تلاشی لیجاتی ہے - اسمبلی کے ممبرس جانتے ہونگے کہ یہ طریقہ کیسا ہوتا ہے اور کسطرح بے عزتی کیجاتی ہے - جسم کے کپڑوں کا تک خیال نہیں رکھا جاتا - میں پوچھتا ہوں جو لوگ باھرسے ملنے کے لئے آتے ھیں آخر وہ ایسا کونسا زھر اپنے ساتھ لاتے ھیں کہ ان پر اسقدر سختی کی ضرورت ہے - ایسے رسٹرکشنس (Restrictions) عائد کئے گئے ھیں جیسے سلیوری کے ھوں - میں منسٹر صاحب سے التجا کرونگا کہ وہ اس کلاز پر جو امنڈ منٹس پیش ہوئے ھیں انہیں قبول کرتے ہوئے گورنمنٹ کے رجحان میں تبدیلی کریں -

شری راما لنگا سوامی (کیج) :— مسٹر اسپیکر سر۔ اپوزیشن کی جانب سے جو ترمیم اس دفعہ پر لائی گئی ہے اس سے ایسا معلوم ہوتا ہے کہ وہ اس دفعہ کی وسعت کو اور محدود کرنا چاھتے ھیں - یہاں یہ رکھا گیا ہے کہ ملاقات کی اجازت مناسب طریقہ پر مناسب وقت پردی جائے گی - ھوسکتا ہے کہ مناسب سمجھا جائے تو ھفتہ میں ایک سے زائد مرتبہ بھی ملاقات کی اجازت دیجا ئے - اس ترمیم سے تو بندھن عائد ھورھا

ہے دیوانی مقدمات میں جو قیدی مقید ہوتے ہیں انکے متعلقین کے لئے جو سہولتیں رکھی گئی ہیں وہ مناسب ہیں لیکن وقت کے بارے میں کوئی سوال پیدا نہیں ہوتا۔ اس لئے ترمیم مناسب نہیں ہے۔

डिप्टि मिनिस्टर होम (श्री श्रीनिवासराव अेखेलीकर):—स्पीकर सर, दफा ४० के मुताल्लुक जो तरमीमात आयी है और जो बहस की गयी है अुन दोनों में मुताबिकत् नहीं है। पहली अमेंडमेंट यह है कि 'सिविल ऑर अनकन्विक्टेड क्रिमिनल्स' के शब्दों को ओमिट किया जाय। दूसरी यह है कि 'अंडरट्रायल' के लब्ज को ओमिट किया जाय और तीसरी अमेंडमेंट में 'प्रोवायडेड दॅट' कह कर विजिटर्स के बारे में बहुत कुछ बताया गया है। सिर्फ यह प्रोजन करने के लिये यह दफा बताओ गओ है को जो सिविल ऑर अनकन्विक्टेड प्रिजनर्स होते हैं अुनकी मुलाकात के बारे में क्या प्रोवीजन होना चाहिये और अिसमें यह अमेंडमेंट लायी गयी है कि 'सिविल ऑर अनकन्विक्टेड क्रिमिनल्स' के अल्फाज निकाले जायें तो अिसका मतलब यह हो जायेगा कि सब तरह के क्रिमिनल्स अिसमें आ जायें। मेरे खियाल से अिस तरमीम की जरूरत नहीं है। दफा ६० के जिमन २४ में अिसके लिये प्रोविजन मौजूद है। अिसमें अुनके लिये अलाहिदा प्रोविजन मौजूद है। अिस लिहाज से फिर यहां पर ये अल्फाज रखना जरूरी नहीं है। अिसी तरह से लाअिन ५ मे 'अंडरट्रायल' का लब्ज निकाल देने से और प्रिजनर्स का लब्ज रखने से यह दफा सब पर हावी हो सके यह, मतलब होगा। लेकिन अिसकेलिये अलाहिदा प्रोविजन रूल्स के लिहाज से है, अिसलिये अिसकी भी जरुरत नहीं है। तीसरी अमेंडमेंट के बारे में यही कहूंगा कि ये तमाम चीजें रूल्स के तहत आती हैं। सिर्फ प्रोविजन्स बनाने के लिये यह दफा है और यह कानून है। अिसलिये ये चीजें अिसमें नहीं आ सकतीं। दफा ६० के तहत जेल मॅन्यूअल में ये सब मौजूद है। दफा ६० के तहत ये चीजें आती हैं, दफा ४० के तहत नहीं आ सकतीं। अिन वजूहात से मैं अिस तरमीम को कबूल नहीं कर सकता। मैं अुमीद करता हूं कि यह अमेंडमेंट वापिस ली जायेगी।

شری اے ۔ گروا ریڈی (سدی پیٹھ) :۔ اس کے بارے میں منسٹر صاحب نے کچھ نہیں فرمایا ۔

श्री. श्रीनिवासराव अेखेलीकर :—दफा ६० में वह अेख्तियार गवर्नमेंट को दिया गया है और अैक्ट में दफा ६० मौजूद है और अुसके तहत अपाअिंटमेंट करने का अेख्तियार दिया गया है तो दूसरी जगह अिसकी जरूरत नहीं है।

شری اے ۔ گروا ریڈی :۔ دفعہ ۷ میں ایسے کلازس کے بارے میں رولس بنانے کا اختیار رکھا گیا ہے جو اس میں ہوں لیکن جو کلاز اس میں موجود نہو اسکے بارے میں رولس کیسے بنائے جا سکتے ہیں ۔

'consistent with this Act'; that means all the clauses which are already there.

شری کے ۔ اننت رام راؤ (دیورکنڈہ) :۔ دفعہ ۷ میں ملاقات کے بارے میں رولس بنانے کا اختیار نہیں ہے پھر کس بنا پر آپ کہہ رہے ہیں۔

श्री. श्रीनिवासराव अेखेलीकर :—दफा ६० के जिमन २४ में 'कम्युनिकेशन विथ दि फ्रेंड्ज' लिखा गया है । अुसमें सब चीजें आती हैं ।

مسٹر اسپیکر :—کیا آپ اپنے امنڈمنٹ ٹو امنڈمنٹ (Amendment to amendment) کو ووٹ پر رکھنا چاھتے ھیں -

**Shri A. Gurva Reddy :* Yesterday, I have spoken, Sir. In Clause 60, there is a provision for appointment and guidance of visitors of prisons. But in this whole Bill there is no clause empowering the Government to appoint such visitors. So, I think some provision must be made somewhere in the Bill for that purpose. That provision has not been made. I think, in the rule-making clause they may be providing for this. It is in respect of that, that I have given notice of my amendment.

Mr. Speaker : Shall I put the amendment to the amendment of Shri A. Gurva Reddy to vote ?

Shri A. Gurva Reddy : The question will arise only if the Mover of the amendment does not accept my amendment.

Shri K. Ananth Rama Rao : I accept the amendment to the amendment of Shri A. Gurva Reddy.

Mr. Speaker : I shall then put the amendment of Shri K. Anantha Rama Rao as amended by Shri A. Gurva Reddy to vote. The question is:

"(*a*) That In line 3 : omit 'civil or unconvicted criminal'."

(*b*) In line 5 : omit 'under-trial'.

(*c*) After line 7 add :

'Provided that—

(*a*) such visits to the prisoners shall not be less than twice a week ;

(*b*) no other person shall be allowed to be present within the distance of hearing at the time of interview ;

(*c*) no restriction amounting to discrimination on political grounds shall be made ;

(*d*) no curtain shall be allowed to intervene between parties having interviews.

(e) Non-official jail visitors shall be allowed to visit the prisoners and talk with them."

The motion was negatived.

Mr. Speaker: The question is:

"That Clause 40 stand part of the Bill".

The motion was adopted.

Clause 40 was added to the Bill.

Clauses 41 & 42.

Mr. Speaker: The question is:

"That clauses 41 & 42 stand part of the Bill".

The motion was adopted.

Clauses 41 & 42 were added to the Bill.

Clause 43.

Shri Ankushrao Ghare (Partur): I beg to move:

"That in line 8: for 'in his presence' substitute 'within his jurisdiction'."

Mr. Speaker: Amendment moved.

श्री. अंकुशराव घारे:—स्पीकर सर, क्लाज ४२ के तहत अनुआथराअिज्ड आर्टिकल या और गुनाह् प्रिजन अफसर के सामने हुवा हो तो अुसके लिये क्या कारवाअी की जायगी, अिसको क्लाज ४३ में रखा गया है। और अुसके तहत जब कभी भी कोअी अनलाफुल् अॅक्ट कोअी आदमी करेगा तो अुसका रिपोर्ट पुलिस अफसर के पास प्रिजन अफसर को देना चाहिये। लेकिन अिसमें यह रखा गया है कि—

"as if that offence has been committed in his presence."

जब कि यह मामला मॅजिस्ट्रेट के सामने जानेवाला है, अिंडियन पीनल कोड या क्रिमिनल प्रोसीजर कोड के तहत वह कारवाअी किसी कोर्ट में जायगी और अेवीडन्स अॅक्ट की तारीफ में भी वह आजायगी तो अैसे हालात में जब कोअी अनलाफुल अॅक्ट हुवा तो अुसके बारे में रिपोर्ट प्रिजन आफिसर पुलिस आफिसर के पास देने के बाद वह अुसके जुरिस्डिक्शन में वह अफेन्स में हुवा अैसा समझा जायेगा। अिससे कानूनी दिक्कत पैदा होगी।

अगर क्रिमिनल प्रोसीजर के तहत मुकदमा चलाया जायेगा तो अेवीडन्स के बारे में दिक्कत होगी। अिसलिये मैंने यह तरमीम लाअी है। मैं अुमीद करता हूं कि मेंबरअिन्चार्ज आफ दि बिल अिसको कबूल करेंगे।

श्री. श्रीनिवासराव अेखेलीकर :—स्पीकर सर, क्रिमिनल प्रोसीजर कोड में दो किस्म के प्रोविजन्स हैं। अेक यह कि अुसके जुरिस्डिक्शन में कोअी जुर्म होता है तो अुसके बारे में अुसको कुछ अेख्तियारात होते हैं और अेक अैसा जुर्म जो अुसके सामने नहीं होता अुसके अरेस्ट के बारे में खास अेख्तियारात पुलिस आफिसर को होते हैं। यहां अरेस्ट के अेख्तियारात का सवाल अिसके मार्जिन में लिखा गया है कि 'पावर टु अरेस्ट फार अफेन्स अंडर सेक्शन ' यानी यह अरेस्ट कि हद तक है। जेल के अंदर जो वाकया होता है हालांकि वह जेल के आफिसर के सामने होगा तब भी अैसा समझा जायेगा कि वह पुलिस आफिसर के सामने हुवा है। अिसके तहत अरेस्ट के अेख्तियारात पुलिस को दिये गये हैं। यह आम तफतीश के बारे में नहीं है। किसी पुलिस आफिसर के सामने कोअी वाकया हुआ तो, विदाअुट वारंट वह अरेस्ट कर सकता है, अैसा क्रिमिनल प्रोसीजर कोड में प्रोविजन है। वहां अेख्तियार दिया गया है। अिसलिये अिस अमेंडमेंट को कबूल करने की जरूरत नहीं है।

Shri Ankushrao Ghare : I beg leave of the House to withdraw my amendment.

The amendment was, by leave of the House, withdrawn.

Mr. Speaker : The question is :

"That clause 43 stand part of the Bill."

The motion was adopted.

Clause 43 was added to the Bill.

Clause 44.

Shri Sripatrao Kadam (Bhir) *:* I beg to move :

"That in line 3 : for 'vernacular' substitute 'regional langauge'."

Mr. Speaker : Amendment moved.

Shri Sripatrao Kadam : Mr. Speaker, Sir. This is a minor amendment through which I seek to substitute the words 'regional language' for the word 'vernacular'. I am fully aware of the fact that practically every administrati\ e branch has adopted the wage of regional language at district levels, and here I

believe the draftsmen while drafting the Bill must have meant 'regional language' by using the word 'vernacular'. What I say is, the use of the word 'vernacular' is most improper. In Latin, the word 'verna' means a home-born slave and 'vernacular' means the language of the slave. So many of us through ignorance and also unknowingly have retained the use of this nomenclature, but this is improper as we are enacting this Bill in our fifth year of the Republic. This sentiment has been expressed even by Pandit Jawaharlal Nehru in his autobiagraphy.

I request the hon. Minister to accept my amendment without any hesitation. Thank you.

Shri L. K. Shroff (Raichur): I have nothing to add further in support of my amendment.

Shri Shrinivas Rao Ekhelikar: I accept the amendment.

Mr. Speaker: The question is:

"That clause 44, as amended, stand part of the Bill".

The motion was adopted.

Clause 44, as amended, was added to the Bill.

Clause 45.

Shri K. Venkatrama Rao (Chinnakondur): I beg to move:

"Omit lines 3, 4 and 5".

Mr. Speaker: Amendment moved.

Shri K. Venkiah (*Madhira*): I beg to move:

"Omit lines 7 and 8."

Mr. Speaker: Amendment moved.

Shri K. Anantha Rama Rao: I beg to move:

"Omit lines 9, 13 and 14".

Mr. Speaker: Amendment moved.

Shri A. Ramachandra Reddy (Ramayanpet) : I beg to move :

"Omit lines 11, 12, 18, and 19".

Mr. Speaker : Amendment moved.

Shri B. D. Deshmukh : (Bhokardan-General) : I beg to move :

"Omit line 22".

Mr. Speaker : Amendment moved.

Shri B. D. Deshmukh : I beg to move :

"Omit lines 23 and 24".

Mr. Speaker : Amendment moved.

Shri R. B. Deshpande : (Pathri) : I beg to move :

"That in lines 23 and 24, omit : 'officer or'."

Mr. Speaker : Amendment moved.

* شری کے۔ وینکٹ رام راؤ :- دفعہ ۴۰ پیرا گراف (اے) کے تعلق سے جو رکھا گیا ہے وہ یہ ہے

'Such wilful disobedience to any regulation of the prison as shall have been declared by rules made under section 60 to be a prison-offence'

اس سلسلہ میں (۱۰ و ۱۶) تک جو جرائم ہو سکتے ہیں ان کا حوالہ دیا گیا ہے۔ حوالہ دیتے ہوئے اس میں ایک پیارا گراف میں یہ رکھا گیا ہے کہ ایسے جرائم سے جنکا تعلق ہو آئندہ قواعد بنائے جائینگے۔ ان کے تحت جو خلاف ورزیاں ہونگی انکے تحت جو سزائیں دی جائینگی ان کا تعلق دفعہ ۴۰ کے جرائم سے ہوگا۔ یہ ایک جامع قانون بنایا جارہا ہے اس میں جرائم کی کافی لمبی چوڑی فہرست دی گئی ہے اس کو بھی کافی نہیں سمجھتے ہوئے دفعہ ۶۰ کے تحت مزید بعض جرائم کا تعین کرنے والے ہیں۔ میں سمجھتا ہونکہ کسی چیز کو ایکٹ کے تحت جرم قرار نہ دیا جائے تو اسکے لئے کوئی پراویژن نہیں رکھتے ہیں۔ تو اسکو قواعد بنانے والی اتھارٹی (Authority) کے حوالہ نہیں کیا جا سکتا۔ کیونکہ جو چیز قانون میں نہیں ہے وہ قواعد میں نہیں آسکتی۔ قواعد ہمیشہ قانون کے کنسسٹنٹ (Consistent) رہنا چاہئے۔ اس طرح رہنے سے یہ

ہوگا کہ پورے قانون میں ایک ھی دفعہ، دفعہ (۶۰) رکھدیں تو کافی ہوگا - جتنی بھی چیزیں ھیں اون کے متعلق قواعد بنائے جائیں گے اوس کی خلاف ورزی قابل سزا ہوگی۔ اس طرح کی جو ڈرافٹنگ ہوئی ھے وہ بیڈلا (Bad law) تصور کیجا سکتی ھے۔ اس لئے میں عرض کرونگا کہ دفعہ (۶۰) کے تحت کونسی چیزیں آسکتی ھیں اون کی صراحت دفعہ (۵۴) میں کیجاتی تو ٹھیک تھا تاکہ لیجسلیچر کو اس پر غور کرنے کا اختیار رھتا - اور اوس پر اسکروٹنی (Scrutiny) کرنے کا موقع رھتا - اس لئے موجودہ ترمیم کو اس دفعہ میں انسرٹ (Insert) کرنے کے بغیر اونکی اسکروٹنی کا موقع اسمبلی کو نہیں رھیگا - قواعد بنتے ھیں اور جریدہ میں آجاتے ھیں لیکن جریدہ میں آنے کے بعد بھی سب آرڈینیٹ لیجسلیشن (Subordinate Legislation) اوس پر غور نہیں کر سکتی - اس لئے لیجسلیچر کو ڈارکنس (Darkness) میں رکھتے ہوئے بعض جرائم اور پراویژنس کو اس دفعہ میں انکارپوریٹ (Incorporate) کرنے کی جو کوشش کی گئی ھے وہ اصولا صحیح نہیں ھے اور قانون کی ڈرافٹنگ کے لحاظ سے بھی ٹھیک نہیں ھے -

Shri K. Venkiah : The lines 7 and 8 carry more or less the same meaning. The use of insulting or threatening language, immoral or disorderly behaviour is sought to be made an offence. Of course, I am aware that this concerns the Criminals in jails. These prisoners are generally poor. We do not expect big landlords or Zamindars, who talk in an unmannerly and indecent manner, to go to jail authorities. Even outside the jail, we find many people who are of the same type, addressing the big lords as 'Dora' (దొరా దొరగారు)

श्री. श्रीनिवासराव अेखेळीकर :— स्पीकर सर, माननीय सदस्य कागज पर लिखा हुवा कोअी पेसेज पढ रहे हैं अैसा मालूम होता है।

Shri K. Venkiah : It is not so. I could have spoken in Telugu, but because the hon. Minister does not know that language, I am forced to speak in English though I do not know it properly. Somehow or other to accommodate the Minister I am speaking in English.

I was saying that the poor people in the jail know how to address the jail authorities. But unfortunately the prisoners are made to work like slaves and they are always afraid of the jail authorities. I know there are certain jail superintendents who like formalities. One Superintendent wants the prisoner to sit down when he goes over the rounds, because he is afraid that if the prisoner stands, he may do some harm to the officer. Some other Superintendents like the prisoners to stand always, because he thinks it is below his dignity that

a prisoner sits when he himself stands. There are different varieties of officers in the jails. Therefore, this clause will not in any way be useful to the prisoners, but on the other hand it will give more scope to the jail authorities to tease and harras the prisoners. I have some experience of how this 'disorderly behaviour' is interpreted by the officers. As a detenue I was not allowed to stand freely in the presence of an ordinary Jamedar in the jail. On one occasion I had to ask the Jamedar something. I was standing at ease, but the Jamedar got wild and he demanded me to stand erect and behave like an obedient servant in his presence. When an ordinary Jamedar's behaviour is like this and that too before a poltical detenue, what should we expect from an officer towards an ordinary criminal ? This clause in some way or other gives lot of scope to the jail officers to tease the criminals, just to punish the prisoners whenever they please. I would therefore, request the hon. Minister to accept to the deletion of these two lines from this clause and accept my amendment.

* شری کے ۔ اننت رام راؤ :— میری ترمیم دفعہ (۵۰) سے متعلق ہے ۔ اوس میں ضمن (۵) اور (۸) کو حذف کرنیکی نسبت میں نے ترمیم پیش کی ہے۔ اس دفعہ میں اون افعال کی صراحت کی گئی ہے جو اگر قیدیوں سے سر زد ہوں تو جرم کی حد تک پہنچ جائیں گے ۔ میں سمجھتا ہونکہ یہ افعال بہت معمولی ہیں ۔ اوس کے علاوہ جیل میں پہلے ہی قیدی کافی سزا بھگتتے ہیں ۔ اب ایسی چیزیں بھی جن کا ذکر اس دفعہ میں کیا گیا ہے عہدہداروں کے اختیار میں دیدی جائیں گی تو اون کو قیدیوں کو ستانے کا موقع ملیگا ۔ اوس کے علاوہ اس میں بعض چیزوں کا طے کرنا مشکل ہے۔ جیسا کہ ضمن (۵) میں کہا گیا ہے۔ (" Wilfully disabling himself from Labour ") یعنی کوئی شخص اپنے آپ کو ایسا معذور نہ بنائے کہ وہ کام نہ کر سکے ۔ یہ کونسی صورتیں ہو سکتی ہیں اون کا معلوم کرنا بہت مشکل ہے۔ مثلاً کام کرتے کرتے کسی قیدی کا ہاتھ چھری سے کٹ جائے تو یہ ایک بہانہ افسرونکو مل جائیگا اور وہ اس بہانے سے قیدیوں کو ستائیں گے ۔ قید خانے میں ایسے افعال کی تحقیقات بھی باضابطہ نہیں ہوتی کیونکہ قیدیوں سے ایسے افعال کے متعلق جو جرم کی حد تک پہنچتے ہیں اپنی صفائی کا موقع بھی نہیں رہتا ۔ ساتھ ہی قیدیوں کے بیانات پر بھی بھروسہ نہیں کیا جا سکتا ۔ اس لئے یہ طے کرنا بہت مشکل ہے کہ کونسے افعال جرائم کی حد تک پہنچتے ہیں ۔ اور پھر یہ بھی ہے کہ ایسے افعال سر زد کرنے کی صورت میں ٹاٹ پتری پہنائی جائیگی اور بیڑیاں ڈالی جائینگی ۔ یہ بہت سخت سزائیں ہیں اور اون افعال کی تحقیقات ہونا بھی مشکل ہے ۔ اس لئے میں نے ان افعال کو ترمیم کے ذریعہ حذف کرنے کی کوشش کی ہے ۔

شری ایے - رامچندرا ریڈی :- میں نے دفعہ (۴۵) میں لائنس ۱۱-۱۲-۱۸ اور ۱۹ کو حذف کرنے کی ترمیم پیش کی ھے- میں اونکو غیر ضروری سمجھتا ھوں - اس قانون کے دفعہ (۴۶) کے تحت مہتمم جیل یا جیلر کو اختیار ھے کہ اگر کوئی قیدی قانون کی خلاف ورزی کرے یا ڈسپلن کے خلاف چلے تو قیدی کو تین مہینے تک سزاً ھاتھ میں ھتکڑی اور پاؤں میں ڈنڈے ڈالدے - اس قسم کی سزائیں اس مہذب زمانہ میں اور اس جمہوری دور میں جائز نہیں ھیں- اگر حقیقت میں کوئی قیدی خلاف ورزی کرتا ھے یا ڈسپلن کے خلاف جاتا ھے تو دوسری قسم کی سزائیں دی جا سکتی ھیں - مثلا بعض قیدیوں کو مہینے میں دو مرتبہ ملاقات کا حق دیا جاتا ھے سزایاب قیدیوں کو ایک مرتبہ ملاقات کا حق ھے - یہ حق ختم کیا جا سکتا ھے- جیل کے قواعد کے تحت قیدیوں کو معافی دی جاسکتی ھے وہ معافی بند کر دیجائے - اس قسم کی معمولی سزائیں دیجانی چاھئے - مگر اس دفعہ کے تحت کڑی سے کڑی سزا دینے کے متعلق رکھا گیا ھے - اور اس کا اختیار مہتمم جیل یا جیلر کو جو دیا گیا ھے وہ ٹھیک نہیں ھے- مہتمم کے صوابدید پر اسکو چھوڑ دینا ٹھیک نہیں ھے- اس سے پہلے معزز رکن نے یہ کہا ھے کہ کئی مہتمم ایسے ھیں جب راؤنڈ کو جاتے ھیں تو قیدیوں کا کھڑا رھنا پسند نہیں کرتے - بعض مہتمم قیدیوں کا بیٹھنا پسند نہیں کرتے - اسکو خلاف ورزی سمجھکر سزا دیتے ھیں - اور اس قسم کی خلاف ورزی کی صورت میں تین مہینوں تک اون کے ھاتھوں میں ھتکڑی اور پاؤں میں اڑڈنڈے ڈال دیتے ھیں - جس وقت یہ بل اس ایوان میں پیش ھوا تو اس طرف اور اوس طرف کے چند آنریبل ممبروں نے سخت تنقیدیں کی تھیں اوس وقت آنریبل موور آف دی بل نے یہ وعدہ کیا تھا بعض چیزوں کے متعلق غور کرینگے اور غور کرنے کے بعد اون کو حذف کر دینگے - میں آنریبل موور سے یہ کہونگا کہ جو سزائیں ھیں وہ وحشیانہ ھیں اور آج کے جمہوری زمانہ میں ٹھیک نہیں- مجھے امید ھے کہ وہ دفعہ (۴۵) کی لائنس ۱۱-۱۲-۱۸ اور ۱۹ کو حذف کرنا منظور کر لیں گے -

* شری بی - ڈی - دیشمکھ :- میری ترمیم دفعہ (۴۵) کے ضمن ۱۳ - ۱۴ کے بارے میں ھے- فرسٹ ریڈنگ کے موقع پر اس جانب کے ارکان نے موور آف دی بل کی توجہ اس جانب مبذول کروائی تھی کہ پریزن افنس (Prison offence) کے لئے سخت سے سخت سزا رکھی گئی ھے - دفعہ (۴۵) میں جو آفنس بتلائے گئے ھیں وہ معمولی قسم کے ھیں روزمرہ کا کوئی طرز عمل بھی اس قسم کا آفنس ھو سکتا ھے - اس کے لئے بھی جو سزا دفعہ (۴۶) میں رکھی گئی وہ کڑی سے کڑی ھے- جو آج کے زمانہ میں موزوں اور مناسب نہیں سمجھی جا سکتی - مہذب حکومتوں کا جیل کے بارے میں اصلاحی تصور ھوتا ھے- اس سلسلہ میں میں نے پنڈت نہرو کا کوٹیشن بھی کل موور کے سامنے رکھا تھا - میں پھر وھی اون کو یاد دلانا چاھتا ھوں کہ پنڈت نہرو نے جیل لائف (Jail life) میں اپنے لڑکی کے نام جو خط لکھا ھے اوس کا سر سری مطالعہ کریں تو معلوم ھوگا کہ پرزن آفنسس کے سلسلہ میں جو سزائیں رکھی گئی ھیں اونکے بارے میں خود اونکے نیتا کے کیا خیالات تھے- اون تمام سزاؤں کو انھوں نے خود بری نگاہ سے دیکھا ھے- چنانچہ

اوس سے متاثر ہوکر انہوں نے سنہ ۳۳ع یا ۳۰ع میں اپنے خیالات ظاہر کئے - اس سے معلوم ہوگا کہ اوس زمانہ میں انگریزوں کا جو قانون تھا اوس کی لفظ بہ لفظ کاپی یہ قانون ہے - میں سمجھتا ہوں کہ پنڈت نہرو کے وہ اعتراضات اس بل کے بارے میں جوں کے توں منطبق ہوتے ہیں - چونکہ موور آف دی بل ہمارے خیالات کا احترام نہیں کرتے اس لئے ہم نے یہ محسوس کیا کہ خود اون کے نیتا کے جو خیالات ہیں وہ آپ کے سامنے رکھے جائیں - آپ رات کو گھر میں بیٹھکر پنڈت نہرو کی آٹو بائیو گرافی (Autobiography) کا سر سری ہی سہی مطالعہ کریں تو معلوم ہوگا کہ میری ترمیم جو (۱۳) اور (۱۴) کو حذف کرنے کے بارے میں ہے درست معلوم ہوگی - مجھ سے قبل بھی دوسرے ممبروں نے ان کو حذف کرنے کے متعلق ترمیمات پیش کی ہیں - اگر کوئی پرزنر بیماری کا اظہار کرے اور اس کو کوئی بہانہ محسوس کریں تو ڈاکٹر سے معائنہ کروایا جا سکتا ہے لیکن اسکے لئے سیلولر کنفائینمنٹ (Cellular confinement) سپرٹ کنفائینمنٹ (Separate confinement) ڈنڈے - ٹٹی رکھنا اور کاہلی کا الزام لگاکر یہ سزائیں دینامناسب نہیں ہے - دوسرے مہذب ممالک میں یہ عمل نہیں ہے - اور یہ جمہوریت پر ایک بدنما داغ ہے - یہاں یہ ہے کہ

"wilfully brings a false accusation against an officer or prisoner"

کوئی ملازم کسی پرزنر کے بارے میں شبہ کا اظہار کرکے اس پر اتہام لگا سکتا ہے - آپ اس کے بیان کی تحقیقات کرواسکتے ہیں لیکن اس کو ایک آفنس (Offence) ٹھیرا کر سزا دینا مناسب نہیں ہے - اور پھر جیل میں ہر کام کی نگرانی کرنے والے نگران کار تو رہتے ہی ہیں وہ ہمیشہ نگرانی کرتے رہتے ہیں - اس بارے میں اوس جانب کے آنریبل ممبرس نے بھی اظہار خیال کیا ہے - آنریبل موور آف دی بل سے کہونگا کہ وہ کم ازکم نہرو جی کے احساسات کا احترام کرتے ہوئے میری ترمیم کو قبول کرلیں -

Shri R. B. Deshpande: Mr. Speaker, Sir. My amendment is about the removal of two words "officer or" in sub-clause 14 of clause 44. As a prisoner in Aurangabad Central Jail I have had a lot of experience about the troubles and dangers that arise from the quarrels between one prisoner and another prisoner on the one hand, and between a prisoner and the jail officer on the other hand. While giving this amendment I have got clearly two situations in my mind. One situation is that a prisoner sometimes happens to bring wilfully a false accusation against another prisoner in the prison house; the second situation is that one prisoner happens to bring wilfully a false accusation against a jail officer. When we take into consideration the first situation namely, a quarrel between one prisoner and another, the matter,

of course, is very simple because when there is a quarrel between two prisoners and both are prisoners it is very easy to bring in evidence and the matter can be adjudged very easily. But when a prisoner brings wilfully a false accusation against any jail officer it is very difficult to get evidence in that case. For instance, I shall quote one very peculiar incident that happened in the jail before my very eyes. The jail officer has got all the control in his hands with regard to the distribution of milk and other articles. There was once a sweeper prisoner in the Aurangabad Central Jail who used to get a particular quantity of milk from the Jail Medical Officer and one day he brought a wilfully false accusation against the Medical Officer. The matter was taken into consideration; but how to prove the false accusation against the jail officer? A conference was called for and the result was for want of adequate evidence against the jail officer, the matter had to be dropped altogether. Therefore, from that time onwards we came to understand in the jail that that sweeper prisoner had great grudge against the Medical Officer for a long time. One day it happened—it is a very unfortunate incidence of course—that the sweeper prisoner took a bucket full of human excreta and hid himself in one corner and was just waiting for the jail medical officer. As soon as he came there, the sweeper prisoner got out of the hiding place and poured the human excreta upon the jail officer. Of course, in this particular instance it was very easy to judge the offence, and he was punished for that offence,—he had to be put in for several days in the cell. So, in order to avoid all these difficulties and dangers in the jail life my amendment is that the two words, namely, "officer or" should be omitted. Therefore, if these two words are removed, the line will read thus:

> "wilfully bringing a false accusation against any prisoner"

But if these words are retained there will be so much difficulty in getting evidence. . Thus, there will be no complaint against any jail officer, and I request the hon. Member-in-charge of the bill to accept in deleting these two words.

Shri L. K. Shroff: Though I have not moved my amendment, I would like to speak a few words on the amendment moved by Shri R. B. Deshpande. It is not as if that false complaints are made by prisoners against a jail officer and it is difficult to prove those false complaints, but quite the

opposite often happens. The prisoner makes a bona fide complaint against the jail officer but it is difficult for him to prove that complaint, because the jail officer, as you all know, is all powerful in his own way. Even a genuine complaint made by a prisoner against a jail officer can not be proved for the simple reason that other prisoners or other jail officers who may be present will not dare to come forward to give evidence for the fear that some punishment might fall upon them afterwards. Therefore, it is quite necessary that these two words "officer or" be removed from that sub-clause. I have no more to add.

श्री. श्रीनिवासराव अेखेलीकर :—अध्यक्ष महोदय, मैंने जब अिसके पहले क्लॉजेस मूव्ह किये जा रहे थे तभी कहा था कि यदि कोअी रिझनेबल अमेंडमेंट हो तो मैं अुसे जरूर कबूल करूंगा। दफे ४५ में ६ और ७, के जो अमेंडमेंट्स पेश किये गये हैं अुन्हें तो मैं कबूल कर लेता हूं।

Mr. Speaker : Amendments 6, and 7 accepted.

श्री. श्रीनिवासराव अेखेलीकर :—दूसरे जो अमेंडमेंट्स हैं अुन्हें कबूल करने की जरूरत नहीं है। अुसमें पहली अमेंडमेंट यह है कि लाअिन्स ३, ४ और ५ को निकाल दिया जाय। जो कवायद जेल में किये जाते हैं अुन्हें यदि माना नहीं जाता है तो अुन कवायद का कोअी मतलब नहीं रहता है। थ्रेटनिंग और अिनसलटिंग लँग्वेज (Threatening and insulting language) जो रखा गया है अुसे आप निकालना चाहते हैं यानी यदि कोअी कैदी चाहे तो सुपरिटेंडेन्ट या दूसरे आफसरोंको डरा धमका भी सकेगा और फिर जेल में कुछ भी डिसिप्लिन नहीं रहेगा। अिस लिये थ्रेटनिंग या अिनसलटिंग लँग्वेज का क्लॉज रखाना जरूरी है। अुसी तरह लाअीन्स ४ और ५ भी रखा जाना जरूरी है अिस लिये मैं अिसे कबूल नहीं कर सकता हूं।

अुसके बाद लाअीन सात और आठ के निकालने के बारे में अमेंडमेंट्स है। अुन्हे भी कबूल नहीं किया जा सकता हैं। जैसा की मैंने पहले कहा कि थ्रेटिनिंग लँग्वेज या अिनसलटिंग लँग्वेजों को निकालने की अमेंडमेंट लाअी गअी है यदि अपोजिशन मेंबर्स का अगर यह मतलब है कि अुन्हें अिस तरह की लँग्वेज अिस्तेमाल करने की अिजाजत दीजाय तो अिसे कोअी भी कबूल नहीं कर सकता। जो लोग जेल में अिंडीसेंट लँग्वेज अिश्तेमाल करते हैं अुनके लिये तो जेल में सजा रहना जरूरी है। जेल में सब अेक ही तरह के लोग आते हैं अैसी बात नही है। जेल में जो लोग आते हैं वे डिकोरम (Decorum) के नहीं आते हैं। जेल में अैसे भी लोग आते हैं जो हार्डेन्ड क्रिमिनल होतें है और जरायम के आदि होते है। अुनको अिनसलटिंग लँग्वेज और थ्रेटनिंग लँग्वेज अिश्तेमाल करने की आदत रहती है। और अिस तरह की अिंडिसेंट लँग्वेज जिन की सुनने को आदत नहीं होती अैसे कैदियो को बडी तकलीफ होती है। और जेल का डिसिप्लिन कायम नहीं रहता है। अिसलिये जो भी अमेंडमेंट्स हैं अुन्हे कबूल नही किया जा सकता।

अिसके बाद लाअीन्स ९, १३ और १४ के निकाल ने के बारे में अमेंडमेंट पेश की गअी है। ९ में यह कहा गया है कि जिस कैदि को रिगरस अिंप्रिझनमेंट हो और जियादा काम करने की सजा अुसको दी

गओी हो तो अगर वह काम बराबर नहीं करता है तो अैसी हालत में अुसे प्रिझन अफेन्सेस के तहत लाना जरूरी है। अगर अैसा न किया जाय तो रिगरस अिंप्रिझनमेंट का मकसद ही फौत हो जाता है। कभी अिस तरह की सजा अदालतों से ही दी जाती है। और कभी कभी जेल में भी दी जाती है। अगर वह अिस काम को बराबर नहीं करता और निगलेक्ट करने की कोशिश करता है और अैसी हालत में यदि अैसी सजा देने का प्रोविजन न हो तो रिगरस अिंप्रिझनमेंट का मकसद ही फौत होता है। अिस लिये अिस अमेंडमेंट को भी मंजूर नहीं किया जा सकता। अुसी तरह १४ को भी मंजूर है। नहीं किया जा सकता है।

अिसके बाद ११,१२,१८,१९ लाअीन्स को निकालने के बारे में अमेंडमेंट है। और ६ और ७ को भी ओमिट करने के लिये कहा गया है। सात की जो अमेंडमेंट हैं अुसमें फिटर्स या हॅन्ड कप्स या ब्रास् को रिमुव्ह करने के बारे में है। अैसी भी लोग जेल में आते हैं जो कि जेल की बेडिया भी काटकर भाग जाते हैं। अैसे भी लोग होते हैं जोकि आडा डंडा भी तोडकर भाग जाते है। अगर यह अपने मन से अिन्हें निकालें तो अुसके लिये भी कोअी सजा न हो, यह तो कभी नहीं हो सकता है अिस लिये यह अमेंडमेंट भी मंजूर नहीं की जा सकती। अिस तरह के लोग जियादा तर हार्डेन्ड क्रिमिनल्स होते हैं अुनके लिये अिसे रखना बहुत जरूरी है।

हिस्ट्री टिकट के बारें में भी अेक अमेंडमेंट है। अुसमें हिस्ट्री टिकट यदि कोअी कैदी खराब करता है तो अुसे प्रिझिन्स अफेन्स के तहत लाया जाता है। अुसे न लाया जाय, अिस तरह से अमेंडमेंट है। हिस्ट्री टिकट यह अेक बहुत महत्व का डाक्युमेंट होता हैं। यह अेक रेकार्ड यानी डाक्युमेंट् होता अुसकी हिफाजत करनी जरूरी है। कानून ताजिरात के लिहाज से भी अिसे रखना लाजमी होता है अिस लिये में अमेंडमेंटस को कबूल नहीं कर सकता हूं।

अिस लिये में २३ और २४ के लिहाज से जो अमेंडमेंट्स दिये गये हैं अुन्हें तो कबूल करता हूं लेकिन अिसके अलावा बाकी सब अमेंडमेंट्स नाकबूल हैं।

Mr. Speaker: The question is:

"Omit lines 3, 4 and 5."

The motion was negatived.

Mr. Speaker: The question is:

"Omit lines 7 and 8."

The motion was negatived.

Mr. Speaker: The question is:

"Omit lines 9, 13 and 14."

The motion was negatived.

Mr. Speaker: The question is:

"Omit lines 11, 12, 18 and 19."

The motion was negatived.

Mr. Speaker: The question is:

"Omit line 22".

The motion was negatived.

Mr. Speaker: The other two amendments were accepted by the Member-in-charge of the Bill. The question is:

"That clause 45, as amended, stand part of the Bill."

The motion was adopted.

Clause 45, as amended, was added to the Bill.

Clause 46

Shri K. Venkatrama Rao: I beg to move:

"That for lines 1 to 3, substitute: '46. The offences under section 45 may be punished by."

Mr. Speaker: Amendment moved.

Shri B. D. Deshmukh: I beg to move:

"That in line 10, after 'Government', add : with the consent of medical officer'."

Mr. Speaker: Amendment moved.

Shri A. Ramchandra Reddy: I beg to move:

"(*a*) Omit lines 17 to 24."

(*b*) That in line 26, for 'three months', substitute 'one week'."

Mr. Speaker : Amendment moved.

Shri Devisingh Chauhan (Ausa): I beg to move:

"(*a*) That in line 26, for 'three' substitute 'two'.

(*b*) In line 41, for 'fourteen' substitute 'ten.' "

Mr. Speaker : Amendment moved.

Shri Sham Rao Naik (Hingoli-General): I beg to move:

"Omit lines 50 and 51."

Mr. Speaker : Amendment moved.

Shri Sham Rao Naik : I beg to move:

"That in line 54, omit 'or to whipping'."

Mr. Speaker : Amendment moved.

Shri L. K. Shroff : I beg to move:

"That after line 26, add:

'Provided that while executing the punishment of separate confinement no prisoner shall be kept in separate confinement continuously for more than a week at one time and the interval between one period of confinement and the next will be at least a week'."

Mr. Speaker : Amendment moved.

Shri L. K. Shroff : I beg to move:

'Omit lines 33 to 39."

Mr. Speaker : Amendment moved.

Shri S. L. Newaseker : I beg to move:

"That in line 31, between 'exercise' and 'per', insert, 'in the open air'."

Mr. Speaker : Amendment moved.

Shri Ram Rao Aurgaonkar (Georai): I beg to move:

"Omit lines 40 to 49".

Mr. Speaker: Amendment moved.

Shri A. Ramchandra Reddy: I beg to move:

"That in line 41, for 'fourteen' substitute 'three'.

Mr. Speaker: Amendment moved.

*شری کے ۔ وینکٹ رام راؤ :- مسٹر اسپیکر سر ۔ دفعہ ۴۵ میں جرائم کا تعین کیا گیا ہے اور دفعہ ۴۶ میں سزائیں مقرر کی گئی ہیں ۔ سزائیں صادر کرنے میں موجودہ طریقہ کار میں تبدیلی کی ضرورت ہے ۔ اس تبدیلی کی ضرورت کو اوس جانب کے آنریبل ممبرس نے بھی محسوس فرمایا ہے ۔ موجودہ عمل یہ ہے کہ قیدی کے خلاف شکایت کرنے والا خود سپرنٹنڈنٹ ہوتا ہے اور وہی خود اس شکایت کے بارے میں سزا صادر کرتا ہے ۔ یعنی وہی شاکی اور وہی جج ۔ ایسا عمل نہ ہونا چاہئے ۔ قانون اور اصول کے لحاظ سے یہ عمل کسی طرح بھی درست نہیں ۔ میں نے امنڈ منٹ کے ذریعہ سزاؤں کو دو حصوں میں تقسیم کیا ہے میں مانتا ہوں کہ جیل کے اندر ڈسپلن قائم رہنا چاہئے اور سپرنٹنڈنٹ کو اختیارات رہنے چاہئیں ۔ لیکن یہاں جو وسیع تر اختیارات دیئے گئے ہیں میں اون کی مخالفت کرتا ہوں ۔ دفعہ ۴۵ میں جرائم کا جسطرح تعین کیا گیا ہے اس کے لحاظ سے کسی شخص کے کسی بھی عمل پر ایکشن (Action) لیا جا سکتا ہے ۔ اٹھے بیٹھے کچھ بھی کرے تو وہ جرم بنایا جا سکتا ہے ۔ اسطرح جیل کی چار دیواری میں کوئی شخص ایک منٹ بھی نہیں رہ سکے گا ۔ کسی نہ کسی طریقہ سے کسی بھی عمل کو جرم بنادیا جائے گا ۔ یہ تعریفات کوئی معین معنی رکھنے والے نہیں ہیں ۔ اور پھر اس کے کوئی نظائر بھی نہیں ہوتے ۔ کوئی مقررہ اصول نہیں ہیں ۔ اور کورٹ کے ذریعہ تو ان باتوں کی چھان بین کی نوبت نہیں آتی ۔ اس وجہ سے میں نے یہاں اس کو دو حصوں میں تقسیم کیا ہے جیل میں منیمم ڈسپلن قائم رکھنے کے لئے بعض اختیارات دیئے جائیں ۔ اور کچھ جرائم کی سزا کا اختیار مجسٹریٹ کے حوالہ کیا جائے ۔ اس پر کانسی کونشل (Consequential) امنڈمنٹ بھی لایا گیا ہے ۔ اگر کسی واقعہ کو خود سپرنٹنڈنٹ نے دیکھا ہے وہ خود گواہ ہے تو یہ سوال پیدا ہوتا ہے کہ اسکے بعد کیا ہوگا ۔ گو بعد کے دفعات میں یہ کہا گیا ہے کہ پرزنر (Prisoner) کا جواب لیا جائے گا لیکن یہاں سزا کے طور پر کسی کو بھی سالیٹری کنفائینمنٹ یا سخت سے سخت سزا دی جاتی ہے ۔ ایسی صورتوں میں تحقیقات کو بھی سخت سے سخت رکھنا چاہئے ۔ محض سپرنٹنڈنٹ کو جملہ اختیارات دیدینے سے انصاف متاثر ہوگا ۔ اور انتقامی جذبہ کے تحت سخت سے سخت سزائیں دی جائیں گی ۔ اور دفعہ کو موجودہ صورت میں رکھنے کی وجہ سے پرنسپلس آف جسٹس کے خلاف عمل

تصور ہوگا - بعد کے دفعات میں یہ ہے کہ کونسی سزائیں سپرنٹنڈنٹ دے سکتا ہے اور کونسی سزائیں مجسٹریٹ صادر کر سکتا ہے - یہ ایک اصولی امنڈمنٹ ہے - میں امید کرتا ہونکہ موور آف دی بل اس کو قبول کرینگے -

*شری بی - ڈی - دیشمکھ :- مسٹر اسپیکر سر - کلاز ٤٦ کے ذریعہ کسی قیدی کو چینج آف لیبر (Change of Labour) کی سخت سے سخت سزادیجاتی ہے اگر کسی پرزنر کو کلاز ٤٥ کی خلاف ورزی میں ارکسم آر سیویر فارم (Irksome or Severe form) کی سزائیں دیناچاہتے ہیں تو اسکی جسمانی حالت دیکھنا چاہئیے - یہاں یہ ہے کہ

'change of labour to some more irksome or severe form (for such period as may be prescribed by rules made by the Government).'

میں چاہتا ہوں کہ ایسی سزائیں صادر کرنے سے پہلے ڈاکٹر سے مشورہ حاصل کیا جائے کہ آیا وہ قیدی ایسی سزا برداشت کرنے کے قابل ہے یا نہیں - میری ترمیم کے ساتھ یہ کلاز اسطرح ہو جاتا ہے-

'change of labour to some more irksome or severe form (for such period as may be prescribed by rules made by the Government with the consent of the Medical Officer)'.

یہ چند الفاظ میں اسکے بعد رکھنا چاہتا ہوں - ممکن ہے آج بھی اس قسم کا عمل ہو لیکن اس کو قانون میں صاف طور پر واضح کیا جانا چاہئے -

శ్రీ కె. వెంకయ్య :—స్పీకర్ సర్, క్లాజు ౪౬ లో లైను ౩౩ నుంచి ౩౮ వరకు తొలగించాలని చెప్పి, నా అమెండుమెంటు. ఎందుకంటే జైలులో వున్న ఖైదీ, నేరం చేశాడని చెప్పి అతడిని ప్రత్యేకంగా సాలిటరీ సెల్ లో బంధించడం జరుగుతోంది. అంతటితో ఆగకుండా ఆహారములో కూడా మార్పు చేయటానికి పూనుకొంటున్నారు. జైళ్ళలో ఇప్పుడు పెడుతున్న ఆహారం న్యాయంగా ఖైదీలకు సరిపోతుందా, లేదా, అని తెలుసుకోవాలంటే, జైళ్ళకు వెళ్ళినటువంటి చాలామందీ పెద్దమనుష్యులను విచారించగా తెలిసినదేమంటే, చాలావరకు, వారికి ఇచ్చిన ఆహారం చాలటం లేదని అసలు సరిపోనటువంటి ఆహారం ఇస్తూ, నేరం చేశాడనీ చెప్పి వంటరి సెల్‌లో నిర్బంధించడమే కాకుండా అతనికి చాలని ఆహారంలో తిరిగి తగ్గించటం అంటే అతనికి ఇచ్చే రొట్టెలను తగ్గించటమో లేదా గంజే పోయటమో జరుగుతోందన్నమాట.

అసలు జైళ్ళల్లో పెట్టటమే ఒక శిక్ష. అయితే ఈ జైళ్ళల్లో ఇంకో జైలా అని అనుకోవలసి వస్తుంది. చదువులలో చదువులు పెద్ద చదువులు చదువుకొన్న పెద్ద మనుష్యులే ఇటువంటి శాసనం చేస్తున్నారని చెప్పవలసి వున్నది. అసలే ఒక నేరం చేశాడని చెప్పి జైలులో పెడతారు. అందులో ఇంకోనేరం చేశాడని చెప్పి సెల్స్‌లో బంధించడమే గాక, తిరిగి ఘోట్టమాడ్చటమ్ము కూడ చేయాలని చెపుతున్నారు. కొంతకాలం అట్లా పొట్ట మాడిస్తే, ఆ ఖైదీకి హృదయ పం

వర్తనం కలుగుతుంది, తరువాత వాడు సక్రమంగా ప్రవర్తిస్తాడని భావిస్తున్నారు. అట్లా చేస్తే వారికి సక్రమమైన ప్రవర్తన రాకపోగా, అతడిని ఎక్కువగా బాధపెడుతున్నారు కాబట్టి, అతడు ఇతరత్రా ఇంకా దుర్గుణాలను అలవర్చుకోటానికే ఇది ఉపయోగ పడుతుంది; గాని అతడిని బాగు చేయటానికి మాత్రం యీ విధానం ప్రయోజనం మాలినది అవుతుంది. ఏదైతే ప్రత్యేకంగా నిర్బంధించేందుకు సెల్ వుందో, ఆ సెల్‌లో నిర్బంధించటము, ఇది గాక ఇంకా పైన చెప్పినటు వంటి శిక్షలున్నాయి కాబట్టి, ఈ ఆహారములో ఏమాత్రము మార్పు తీసుకురాకూడదని కోరు తున్నాను. కాబట్టి ఆహారములో ఏమాత్రం నిర్బంధం లేకుండా చేయటానికి మంత్రిగారు ఆలోచించి, యీ అమెండుమెంటును అంగీకరించాలని కోరుతున్నాను.

شری اے۔ راجندرا ریڈی :- مسٹر اسپیکر سر۔ اس بل کے دفعہ ۳۸ میں تین ترمیمات پیش کئے گئے ہیں۔ پہلی ترمیم میں لائین (۱۷ تا ۲۴) کا جو جملہ ہے اسکو غیر ضروری سمجھتا ہوں۔ میں نے اس بل کا بغور مطالعہ کیا اور یہ محسوس کرتا ہوں کہ آنریبل ممبرانچارج آف دی بل نے لائین (۱۷ تا ۲۴) کو بغیر کاما یا سمی کولن کو تبدیل کئے سنٹرل پرزنرس ایکٹ کو سامنے رکھکر اسکی کاپی تیار کی ہے۔ ہم اسکو مان لیں تو بہت مشکل پیش آئیگی۔ پہلی ترمیم کے ذریعہ میں نے خواہش کی ہے کہ لائین ۱۷ تا ۲۴ کو حذف کیاجائے۔ اس میں صاف طور پر رکھا گیا ہے کہ جیل کے قواعد کی خلاف ورزی کی صورت میں قیدی کو سخت سے سخت سزا دی جا سکے گی۔ کوئی قیدی جیل کے قواعد کی خلاف ورزی کرے تو جیل کے افسر اسکو تین مہینے تک ٹاٹ پتری پہنا سکتے ہیں اور کمبل سے تیار کردہ کپڑے پہنا سکتے ہیں۔ موسم سرما میں اگر کوئی سردی کی تاب نہ لاکر کمبل استعمال کرنا چاہے بھی تو نہیں کر سکتا تاوقتیکہ اسکے نیچے کوئی روئی کا کپڑا نہ جوڑا جائے۔ جنرل ڈسکشن میں آنریبل منسٹر نے وعدہ کیا تھا کہ وہ ان واجبی ترمیمات پر غور کرینگے اور ایسی چیزیں نکال دینگے لیکن اب ان ترمیمات کو قبول نہیں کیا جارہا ہے جو نہایت واجبی ہیں۔ دوسری چیز یہ کہ عہدہداران جیل کسی قیدی کو ہتکڑیاں اور بیروں میں اڑنڈے بلا تعین مدت ڈال سکتے ہیں۔ یہ چیزیں ایسی ہیں کہ ہم انکو ایک لمحہ کے لئے بھی قبول نہیں کر سکتے۔ ان سزاؤں کے لئے کوئی مدت بھی مقرر نہیں کی گئی ہے۔ افسروں کی صوابدید پر چھوڑ دیا گیا ہے۔ میں اپنے ذاتی تجربہ کی بناء پر کہہ سکتا ہوں گذشتہ دس سال میں میں ڈھائی سال جیل میں رہا ہوں اور ڈیڑھ سال تک ہتکڑیاں اور اڑنڈے ڈالے گئے ہیں۔ آنریبل ممبر انچارج آف دی بل کہتے ہیں کہ خطرناک لوگوں کو ہی ڈالتے ہیں۔ لیکن کیا آنریبل منسٹر بتائیں گے کہ اس طرف بیٹھے ہوئے ارکان خطرناک ہیں۔ اگر ایسا ہے تو میں کہونگا کہ حکومت نے رجعت پسندانہ پالیسی اختیار کی ہے۔ ایسے لوگوں کو ہتکڑیاں ڈالنے کے لئے آنریبل منسٹر نے بد نیتی سے اس بل میں ....

شری مرلیدھر راؤ کامتی کر (بھالکی) :- کیا بدنیتی کا لفظ پارلیمنٹری ہے۔ کیا کسی کی نیت پر ہاؤس میں حملہ کیا جا سکتا ہے۔

شری اے ۔ رامچندرا ریڈی :— آنریبل ممبر اس وقت طیش میں آرہے ھیں ۔لیکن رضاکار دور میں وہ بھی ٹکٹکی کی سزا پاچکے ھیں۔ اوس زمانے میں اون لوگوں نے بھی بڑے بڑے نعرے بلند کئے تھے لیکن آج ٹریژری بنچ پر بیٹھکر اون سب باتوں کو بھول گئے ھیں اور ہم جو کچھ کہتے ھیں اوس کے متعلق یہ کہہ رہے ھیں کہ یہ صحیح نہیں ھے۔ اسطرح رجعت پسند اور فسطائی ذھنیت کو اس بل میں رکھکر آنریبل ممبر انچارج منظور کرانا چاھتے ھیں۔ لیکن اس طرف کے آنریبل ممبرس ایک لمحہ کے لئے بھی اسکو قبول نہیں کر سکتے ۔

میری دوسری ترمیم یہ ھےکہ سب کلاز ۸ کی روسے مہتمم جیل کو تین ھفتہ کی بجائے زیادہ سے زیادہ ایک ھفتہ سپریٹ سیل (Separate cell) میں رکھنے کا اختیار دیا جانا چاھئے ۔کسی قیدی کو اگر غدار سمجھتے ھیں جسکی وجہ سے بغاوت کے پیدا ھونے کا امکان ھو تو ایک ھفتہ سے زیادہ سپریٹ سیل میں نہیں رکھنا چاھئے کنفائنمنٹ (Confinement) میں ۱۴ دن تک رکھ سکتے ھیں لیکن میری ترمیم یہ ھےکہ زیادہ سے زیادہ تین دن تک رکھنا چاھئے ۔ ڈبل گنجی کے متعلق آنریبل منسٹر نے کہاکہ وہ بہت اچھی ھے ۔ میں ڈبل گنجی اور سنگل گنجی میں ڈھائی سال زندگی گزار چکا ھوں ۔ وھاں کیا سہولت ھے۔ پائخانہ پیشاب وھیں کرنا پڑتا ھے۔ کھانا وھیں کھانا پڑتا ھے۔ اگر آپکو یقین نہیں ھے تو سنٹر جیل جاکر معائنہ کیجئے ۔ میں دو تین مہینے پہلے بھی معائنہ کے لئے سنٹرل جیل گیا ھوں ۔ وھاں اب بھی کسی قسم کی تبدیلی نہیں ھوئی ھے۔ اس ایوان کے کئی ارکان دو تین سال تک جیل کی زندگی گزار کر ٹی۔ بی (T. B.) میں مبتلا ھوگئے ھیں ۔ اس ایوان کے آنریبل ممبر شری دھرما بھکشم چھ مہینے تک ٹی ۔ بی ھاسپٹل میں پڑے رھے ھیں۔ اسلئے میں نے یہ تیسرا امنڈمنٹ پیش کیا ھے ۔ بجائے ۱۴ دن کے عہدہ‌داران جیل اگر اسکو خطرناک سمجھتے ھیں تو تین دن تک سیلس کنفائنمنٹ (Cells confinement) میں رکھ سکتے ھیں ۔ چونکہ میری تینوں ترمیمات واجبی ھیں اس لئے آنریبل ممبر انچارج آف دی بل ان کو قبول کرلیں تو مناسب ھوگا ۔

The House then adjourned for recess till Half Past Five of the Clock.

The House re-assembled after recess at Half Past Five of the Clock.

[*Mr. Deputy Speaker in the Chair*]

Shri Devisingh Chauhan : Mr. Speaker, Sir. I have moved three amendments to this clause. The first pertains to reducing the period of three months to two months. In the case of separate confinement the punishment has been fixed

at three months and I want that it should be reduced to two months. In the case of Cellular Confinement, the period prescribed is fourteen days. My suggestion is that it should be only ten days. Thirdly, I have proposed the deletion of item 12, *i.e.*, punishment by whipping.

Regarding the first two amendments, I need only submit that the periods of punishment are a bit longer I have proposed that their duration should be reduced. A separate confinement lasting three months is too much and therefore to minimise the rigour of the punishment, I have suggested that it should be only two months. Similarly Cellular Confinement for a continuous period of fourteen days is too much and my suggestion is that it should be only ten days.

About the third amendment which is about whipping in the prisons, I have strong objections for incorporating this sort of punishment in the Prisons Act. All the offences which are committed within the four-walls of the prison are simply triable by the Superintendent of the Jail. We should not bring in the idea of trial that takes place in Judicial Courts. These are punishments given and executed by the jail authorities who are simply administrative officers. The conception of Judicial Enquiry can not be associated with these enquiries and their punishments.

Moreover, whipping in the jail is a barbarous and medieval conception of punishment. It should be completely given up in this twentieth century. In the Penal Code, a controversy is going on whether whipping should be altogether given up from all punishments. Here, in the prisons I propose that there should b no place for whipping. In the first instance the punishment which is given by the Superintendent, of course, with the confirmation of the Government, is simply on the advice of the administrative officers. There is no judicial officer as such. Simply the haughtiness or the unyielding nature of the prisoner may induce the officers to resort to these punishments, but that does not mean that a complete enquiry or investigation has been made and the authorities are within their bounds to resort to this sentence or punishment. That is not so. I, therefore, think that whipping should be excluded from the punishments under this Act.

Moreover modern trends in criminology also suggests that all attempts should be made to make the punishments

as reformative as possible. There may be a school of thought which may support that punishment or a sentence should be deterrent, but that is being discarded and the theory of reformative punishment is being more and more accepted. Apart from that it is very risky to give the administrative officers powers of whipping. In the prisons all attempts should be made to make the prisoner forget the criminal attitude or mentality, which he used to possess outside the prison and every effort should be made to see that the atmosphere in the prison is conducive for his reformation. Therefore, the approach of the jail authorities and the Government should be such as to give all possible help to the prisoners so that they may be reformed. Whipping is a deterrent punishment and as such we should not resort to it in the prison. Therefore, my submission is that when we are living in an age, which is taking education to prisoners, giving them more amenities and allowing them to live in a free atmosphere, it is I think, very difficult for this House to accept this provision of whipping the prisoners in the jails. I would therefore submit that the Member-in-charge of this bill would accept this amendment so that we may prove that we are progressing with the trends of the age.

Shri L. K. Shroff: There are four or five amendments standing in my name, but since there are other members to speak on some of them, I would like to confine myself to one of the amendments which is standing exclusively on my name. The amendment is :

After line 26 add : "Provided that while executing the punishment of separate confinement no prisoner shall be kept in separate confinement continuously for more than a week at one time and the interval between one period of confinement and the next will be atleast a week."

The purpose in moving this amendment is to lessen the rigours of punishment that are being meted out to the prisoners in the jails. It has been accepted on all hands that some of the punishments that are included here are rather obnoxious and therefore it should be our desire to minimise the rigours of these punishments. Separate confinement, Cellular Confinement and whipping are three of such punishments. When a prisoner is awarded separate confinement continuously for a period of not exceeding three months, there is an amendment to lessen it to two months. It is possible that it may have an adverse effect on the physical and mental health of the prisoner. Many members who spoke on this bill

at the time of first reading referred to this point elaborately and it is not necessary for me to repeat them again. They have said that it would have a very bad psychological effect and therefore it is necessary that separate confinement should be avoided. In order that the amendment that I moved may be acceptable to the hon. Member in-charge of this Bill, I have tried to make the amendment look simpler by saying that if separate punishment is awarded, let it be made less rigorous when it is being executed. My idea is to make a prisoner not feel the rigours of the punishment very much. So I have said that if separate punishment is awarded, while executing it, the jail officer should see to it that the prisoner is kept in separate confinement for about a week and then he is allowed to live the normal life of the prison for atleast another week and again be committed to separate confinement and so on in order that he may not feel the separation from other prisoners very much, which he should certainly feel, if he were to be kept away from them for the whole period of confinement. That is the purpose in bringing this amendment. I think the hon. Minister might not find it very difficult to accept this amendment. It only tries to humanise or lessen the rigours of the punishment. Of course, it is said here that separate confinement would be such that it would seclude the prisoner from communication with the other prisoners but he would not be prevented from seeing other prisoners. This makes it more unpalatable and disagreeable. Again it is said that a prisoner under separate confinement may be allowed to have his meals with one or two of his fellow-prisoners, but he should not have any communication with them. This adds to the unpleasentness. I would, therefore, suggest that this separate confinement should not extend to more than a week at a time in its execution. What I mean is: a superintendent may award separate confinement even for two months if he thinks it so necessary, but while executing it, the jail officer will see to it that at one time, the prisoner is not kept separately for more than a week at a time.

As regards the other amendments standing in my name, I think there are other members who are going to speak on them and I do not wish to add anything more.

* شری دھرما بھکشم :— میری ترمیم لائن (۰۱) کو نکالدینے کے بارے میں ھے جو وھیپنگ (Whipping) سے متعلق ھے ۔ ممکن ھے سزاء تازیانه کا نام بہت مہذب معلوم ھوتا ھو ۔ جن لوگوں نے جیل میں زندگی بسر نہیں کی شائد اون

کو اس سزا کا مزہ معلوم نہیں ہے - میں کہتا ہوں کہ اس سزا کا مظاہرہ جیل کی گیٹ میں ہی کیا جاتا ہے - تین پاؤں کا ایک اسٹینڈ جیل کی گیٹ میں کھڑا کیا جاتا ہے - اس کا نام لال گھوڑا یا ٹکٹکی ہے - جیل میں داخل ہوتے وقت ہی اس کو انٹراڈیوس کرکے قیدیوں سے کہا جاتا ہے کہ اگر آپ جیل کی خلاف ورزی کرینگے تو اس پرچڑھا کر آپ کو سزا دیجائیگی - یہ سنٹرل جیل - اونگ‌آباد جیل اورگلبرگہ جیل میں پہلی سیڑھی میں رکھا جاتا ہے - جب یہ سزا دیجاتی ہے تو تمام قیدی اسکو ماتمی دن سمجھتے ہیں - قیدیوں کو اس دن نکلنے نہیں دیا جاتا - وارڈس میں بند کرکے رکھتے ہیں او باضابطہ کانسٹیبلس کو لاکر سپرنٹنڈنٹ کی موجودگی میں یا غیر موجودگی میں سزا دیجاتی ہے - جب قیدی کو بیت کی سزا دیجاتی ہے تو خون کی دھاریں دیوار تک جاتی ہیں - ہر چھڑی کے ساتھ خون کی دھار دیوار تک جاتی ہے - جیل میں جانے والوں کو یہ سزا ملی ہوگی - آنریبل منسٹر نے تو بہت مہذب الفاظ میں اسکو سزائے تازیانہ کا نام دیا ہے - لیکن سابقہ دور میں جب یہاں حکومت کے خلاف ستیاگرہ ہورہی تھی - آریا سماج کا موومنٹ چلرہا تھا تو اس وقت بھی لیڈروں نے ,, مساوات ،، ,,جھنڈا،، اور ,, پیام ،، اخباروں نے حکومت پر اس سزا کی اصلیت کو ظاہر کرتے ہوئے اداریے لکھے تھے - لیکن اب بھی منسٹر صاحب اس سخت سزا کو بحال رکھ رہے ہیں - میں اس تعلق سے اورنگ‌آباد کا ایک واقعہ ایوان کو سنانا چاہتا ہوں - وہاں پوچیا قیدی نے ایک غلطی کی - اس پر یہ الزام لگایا گیا کہ اسسٹنٹ سپرنٹنڈنٹ کے گھر میں اسنے چوری کی - اگرچیکہ وہ چوری ثابت بھی نہیں ہوئی لیکن جیل میں تازیانہ کی سزا ہونے سے پہلے اسسٹنٹ سپرنٹنڈنٹ صاحب کے گھر میں کھمبوں سے باندھ کر الیگل (Illegal) طریقے سے اوسے خوب پیٹا گیا - اگرچیکہ اسے جیل سے باہر لانا ہی غلطی تھی لیکن باہر لایا گیا اور اسے خوب سزا دیگئی - اسکے علاوہ ڈاکٹر سے لکھوا کر اوس کا کھانا اور پانی بھی بند کرایا گیا - وہ پیاس سے پانی پانی تین تین وقت پکارتا ہے لیکن سپرنٹنڈنٹ صاحب جو وہاں موجود رہتے ہیں انکو رحم نہیں آتا - وہ تمام دن پانی کے لئے تڑپتے ہوئے جان دیدیتا ہے - میں یہ صحیح قصہ اس وقت کا بیان کررہا ہوں جبکہ میں خود جیل میں تھا - اوس وقت ہم سیول پرزنرس ہونے کےباوجود ڈریس نہیں دے رہے تھے اور ہم کمبل پہنکر اسٹرائک (Strike) کر رہے تھے - اس وقت میں نے یہ واقعہ اپنی آنکھوں سے دیکھا ہے - وہ پانی پانی کہکر دم چھوڑ دیتا ہے لیکن اسکی اطلاع ڈاکٹر کو نہیں دیجاتی - اسسٹنٹ سپرنٹنڈنٹ رہتے ہیں لیکن اسکا پوسٹ‌مارٹم تک نہیں کرایا جاتا - یہ واقعہ سنکر تمام قیدیوں نے تین دن تک سیول ڈسں اوبیڈینس (Civil disobedience) کی حالت میں تمام جیل کو ایک کردیا - اس وقت نہ پولیس جیل میں داخل ہوسکتی تھی اور نہ سپرنٹنڈنٹ صاحب جیل میں آسکتے تھے - حیدرآباد کے سارے اخبارات نے اسپر اداریے لکھے - انہوں نے لکھا کہ یہ ظالمانہ حرکت ہے - تازیانہ کی سزا کو ختم کرنا چاہئے - کانگریس لیڈرس جو اوس وقت سرحدی علاقہ میں تھےاور بندو صاحب کی پریسیڈنٹ شپ میں جو ایکشن کمیٹی

(Action Committee) تھی اوسنے بھی ایک اسٹیٹمنٹ اخبار میں دیا تھا کہ یہ سزا دینے کا وحشیانہ طریقہ ھے - اسکو فوراً ختم کرنا چاھئیے - لیکن آج وھی صاحب هوم منسٹر ھیں اور ایک بل کے ذریعہ اوسکو قانونی شکل دےرھے ھیں - انکو معلوم ھونا چاھئیے کہ یہ نا انصافی ھے یہ تو کانگریس گورنمنٹ کے آنے سے پہلے کا واقعہ ھے لیکن میں اورنگ آباد کا بھی ایک واقعہ ایوان کو سنانا چاھتا ھوں - وھاں ایک سکھ (سردار جی) ھے - انہیں مہتمم صاحب کو گالی گلوج دینے کے سلسلہ میں سل میں ڈالدیا گیا ھے - ایوان کو معلوم ھونا چاھئیے کہ انکو جہاں نعشیں رکھتے ھیں وھاں ڈالا گیا ھے - وہ انفلوئنزا اور بخار میں مبتلا ھیں لیکن انکو دوا بھی دیتے اور ساتھ ساتھ سزا بھی دیتے ھیں - آپ بتلائیے کہ کیا ایسے وقت میں سزا دیجا سکتی ھے - جب سردار جی کو سزا دیجا رھی تھی تو وہ تڑپ رھے تھے - اور اسکی وجہ سے جو پروکیشن (Provocation) وھاں ھوا گورنمنٹ اسکو کنٹرول نہیں کرسکی - پوچھا کی سزا اور یہ سردار جی کی سزا اوس وقت کی دی ھوئی ھے جبکہ جیل کا اڈمنسٹریشن بھونانی - شبلانی - چپلانی گپلانی یہ جتنے بھی ھیں انکے ھاتھ میں آیا ھے - انکے آنے کے بعد یہ سزائیں ھوئی ھیں - سابقہ گورنمنٹ بھی یہ سزائیں نہیں دیسکتی تھی لیکن کانگریس حکومت ھونے کے باوجود بیڑ میں بھونانی صاحب اور اورنگ آباد میں شبلانی صاحب یہ سزائیں دیتے ھیں - اسی زمانہ میں ورنگل میں ایک کلکٹر صاحب بھی آتے ھیں تو اسی قسم کی سزائیں دیجاتی ھیں - وہ سزائیں جنکے خلاف ھم پہلے سے مظاھرہ کرتے آرھے ھیں اب بھونانی صاحب کے وقت میں اور بندو صاحب (آنریبل منسٹر کنسرنڈ ڈپارٹمنٹ) کی حکومت میں ایسی سخت سزائیں دینے کے لئے بل لایا گیا ھے - اگر اس بل کو منظور کیا جائے تو میں نہیں سمجھتا کہ جیلوں میں اسکے خلاف کیا کیا نہ کیا جائیگا اور جیل سے باھر کے عوام اور پولیٹیکل پارٹیز کے لیڈرس اسپر کیا کچھ تنقید نہ کرینگے - اسکو روکنے کے لئے ھر طرف سے زبردست پروٹسٹ (Protest) کیا جائیگا - اب وہ فیوڈل (Feudal) زمانہ نہیں ھے جبکہ انسانیت کو بھلا کر سزائیں دیجاتی تھیں جیسا کہ اوس طرف کے ایک آنریبل ممبر نے کہا کہ ٹو نٹیتھ سنچری (Twentieth Century) میں ایسی سزا دینا ٹھیک نہیں ھے- انکو صحیح مانتے ھوئے اس سزا کو ختم کرنا چاھئیے دوسری جگہ بھی میرا ایسا ھی امنڈمنٹ ھے - میں اپیل کرتا ھوں کہ سوور آف دی بل اس قسم کی سزاؤں کو نکالدیں -

श्री. गोविंदराव मोरे (कंधार-आम) :—अध्यक्ष महोदय, अिस क्लॉज में कैदे तनाही और ताजियांत के बारेमें कहा गया है। रोमन कॅथॉलिक के जमाने मे फॉगिंग की सज़ा गुलामों को दी जाती थी। और गुलामों को ही कैदे तनाहीमें रखा जाता था। चार पांच बेत भी लगाये जायें तो क्या हालत होती है यह आप सब लोग जानते ही हैं। यहां यह रखा गया है कि ३० बेत से ज्यादा न लगाये जायें। अगर किसी अिनसान को तीस बेत भी लगाये जाय तो वह किसी काम का नहीं रहता है। जमहूरी जमानें में अिस तरह से व्हिपिंग की सजा कतअी सही नहीं है। अिसलिये आज के हालात में अिस सजा को कतअी नहीं रखना चाहिये। व्हिपिंग की सजा जो दी जाती थी वह

गुलामोंके जमानें में दी जाती थी। आज तो हम आझाद हुअें हैं। अिस तरह की सजा हम नहीं दे सकते। आज मुल्क का हर बाशिंदा आझाद हैं। अिस तरह की सजा कभी नही दी जा सकती है। आप अुन्हे गुलाम ही समझते हैं तो अलग बात है। अिस लिये मैं मिनिस्टर साहब से प्रार्थना करता हूं कि अिन सजाओं की बिलकूल जरूरत नही है अिसलिये अिसे अेकदम निकाल देना चाहिये।

* شری ایس - ایل - نواسیکر:— دفعہ ۴۶ کے ضمن ۸ میں جو توضیح دی گئی ہے اس میں میں نے ایک ترمیم پیش کی ہے - وہ ترمیم یہ ہے کہ ' ان اوپن ایر ' (In open air) یعنی ''کھلی ھوا میں'' کے الفاظ شریک کئے جائیں - وہ اس وجہ سے کہ جس قیدی کو سزا دی جاتی ہے وہ کسی سے بات نہ کرے اور اس کو الگ جگہ پر رکھا جاتا ہے تو اس کی صحت پر بہت برا اثر پڑنے کا اندیشہ رہتا ہے - کسی شخص کو کھانا نہ ملے تو وہ بھوکا رہ سکتا ہے - کسی کو نیند نہ آئے تو وہ جاگتا رہ سکتا ہے لیکن کسی کو بات نہ کرنے دیا جائے تو یہ ایک سخت سزا ہوگی - اگر ہم دن بھر مکان میں رہتے ہیں تو کم از کم شام میں ایک آدھ گھنٹے کے لئے مکان سے باھر نکلنا ھمارے لئے ضروری ہو جاتا ہے اس وجہ سے کہ اس سے ہمیں تازگی حاصل ہوتی ہے اور جی بہل جاتا ہے - اس لحاظ سے قیدی کو جسے سل میں رکھا جائے گا اور جس سے ایک گھنٹہ اکسرسائز (Exercise) لی جائے گی تو اوسے بھی کھلی ھوا میں لیجا کر گھومانا چاہئے اس لئے میں سمجھتا ہوں کہ ''کھلی ھوا میں'' کے الفاظ کا اضافہ کیا جائے تو مناسب ہوگا - میں امید کرتا ہوں کہ محرک اس ترمیم کو قبول کریں گے -

شری اے - گروا ریڈی :— مسٹر اسپیکر سر - میں اس پورے دفعہ کی مخالفت کرتا ہوں - جیسا کہ ابھی ایک آنریبل ممبر نے فرمایا اس زمانہ میں سزا دیکر قیدیوں کو سدھارنے کی جو تھیوری (Theory) ہے وہ غلط ثابت ہوچکی ہے - ایک زمانہ میں یہ سمجھا جاتا تھا کہ جیل کو سخت سے سخت مقام بنایا جائے تاکہ اس میں کوئی نہ آئے - لیکن ھمارے سامنے دو ہزار سال کی تاریخ ہے وہ فیوڈل زمانہ تھا جس میں کہ ڈنجنس (Dungeons) ھوا کرتے تھے اور جن میں قیدیوں کو سخت سے سخت سزا دی جاتی تھی لیکن اب ایسا نہیں ھوسکتا - اس کی وجہ کیا ہے - اس کی وجہ یہ ہے کہ سزا دیکر مجرمین کو درست کرنے کی تھیوری ناکام ثابت ھوچکی ہے - میں نے انسائکلوپیڈ یا برٹانیکا (Encyclopedia Britanica) میں یہ پڑھا ہے کہ جیلوں کے خلاف لوگ آواز اٹھائے اور جیلوں کی حالت کو درست کیا گیا ہے لیکن جیلوں میں سختیاں پیدا کرنے سے کرائمس (Crimes) میں کمی نہیں ھوئی - اس کی وجہ یہ تھی کہ جیلس میں جو لوگ آتے ہیں ان میں دو قسم کے آدمی ہوتے ہیں - پہلی قسم کے آدمی وہ ہوتے ہیں - جو اپنے ماحول سے مجبور ہو کر کرائمس کرتے ہیں اور دوسری قسم ان لوگوں کی ہے جو نافذالوقت قانون کے خلاف آواز اٹھاتے ہیں - اسکی خلاف ورزی کرتے ہیں اور انہیں جیل بھیجا جاتا ہے - اس حالت کے لحاظ سے جیلس میں جو سزا دینے کا طریقہ ہے وہ غلط ہے - آج جو تھیوری ہے وہ یہی ہے کہ جیلس

بھی ایک قسم کے اسکولس ھیں - ایسے اسکولس جن میں کہ بچوں کو پڑھایا جاتا ھے - خوش قسمتی ھے کہ آنریبل منسٹر جنھوں نے بل لایا ھے وہ اسکول میں نہیں ھیں - اگر وہ وھاں ھوتے تو بید کی سزا کو وہ جائز سمجھتے - غرض جیل میں جو لوگ آتے ھیں انہیں جیل میں لایا جاکر اپنی غلطی کو ریالائز (Realise) کرایا جاتا ھے - اس لحاظ سے پنشمنٹ (Punishment) کا جو طریقہ ھے وہ اس موجودہ تھیوری کے خلاف پڑتا ھے - رومنس نے جیل کی جو تعریف کی تھی وہ یہ ھے

"Jails are places for safe custody of prisoners and not places of punishment."

دو هزار سال پہلے لوگ یہ سمجھتے تھے کہ یہ تعریف غلط ھے لیکن اب پھر اتنا عرصہ گذرنے کے بعد یہ ماننے لگے ھیں کہ جیل ایک سیف کسٹڈی (Safe Custody) کا مقام ھے وھاں پنشمنٹ نہ دی جانی چاھئے - اس سے میرا مطلب یہ ھے کہ جیلس میں سزا دینے سے کرائمس میں نہ تو کمی ھوتی ھے اور نہ قیدیوں کو سدھارا جا سکتا ھے - ان سے ھارڈ لیبر لینے سے کوئی فائدہ نہیں ھو سکتا - محض سزا دینے سے کسی کے مائنڈ (Mind) کو بدلا نہیں جا سکتا - مجھے اولا تعجب اس بات پر ھو رھا ھے کہ آنریبل منسٹر اس سزا کے طریقہ کو یہاں پر کس طرح رکھ سکتے ھیں - یہ تو ھیومیانٹی (Humanity) کے لئے خود ایک طرح کی انسلٹ (Insult) ھے - مائنڈ کو درست کرنے کی بجائے اس سے اور زیادہ خرابیاں پیدا ھو جاتی ھیں اس پر غور کرنا چاھئے تھا - اس میں ایک پراویژن یہ رکھا گیا ھے —

Substitution of gunny bags.

جو قیدی کپڑے نہیں پہننا چاھتے ھیں ان کو کمبل پہنانے کے لئے کہا جارھا ھے - گنی بیاگس کے کلوتھس پہنا کر نہ صرف انسلٹ کرنا ھے بلکہ اس سے ٹارچر (Torture) کرنا بھی مقصد ھے - آپ اس کو کس طرح جائز سمجھتے ھیں - اسی طرح ھینڈ کفس (Handcuffs) بھی ڈالے جاتے ھیں جن کا تجربہ ھم کو بھی ھے - یہ نہ کھانا کھاتے وقت نکالے جاتے ھیں اور نہ پاخانہ کو جاتے وقت نکالے جاتے ھیں - مائنڈ پر اس کا کتنا برا ری ایکشن (Re-action) ھوتا ھے آنریبل منسٹر اس کو خیال میں بھی نہیں لا سکتے - ان کے ساتھ تو سندھی آفیسرس ھیں جو بریٹشرس (Britishers) کے زمانہ میں لوگوں کو سزا دینے میں پرفکٹ (Perfect) ھوئے ھیں - وی - ڈی - دیشپانڈے - آروٹلہ رامچندرا ریڈی اور مجھے بھی فٹرس (Fetters) لگائے گئے ھیں - اس کا سوائے انسلٹ کرنے کے اور کوئی مقصد نہ تھا ھم سب کو بار فٹرس (Bar fetters) لگائے گئے لیکن اس نے ھمارے ارادوں میں کوئی تبدیلی نہیں ھوئی بلکہ اس کے برخلاف ھم اپنے ارادوں میں اور مضبوط ھوئے اور ھم نے یہ کہا کہ جب تک اس سے عوام کو رھائی نہیں دلائیں گے دم نہیں لیں گے - یہ تو میں پولیٹیکل سائڈ (Political side) پر کہہ رھا ھوں -

لیکن کریمنل سائڈ (Criminal side) پر بھی اس سے بہت برے خیالات پیدا ہوتے ہیں ۔

اسی طرح وھیپنگ کے لئے بھی اوس طرف کے بہت سے آنریبل ممبرس نے اپنے خیالات کا اظہار کیا ھے ۔ کیا گورنمنٹ کو یہ بھی یاد نہ رھا کہ ھمارے بیس سال کے موومنٹ میں بنگال وغیرہ میں انگریزوں کے زمانہ میں بھی اس کو بری چیز سمجھا گیا ۔ کیا منسٹر صاحب کو اس سزا کے اندراج کے وقت کچھ خیال نہ آیا اور اس کو ادھر اور اودھر سے لا کر شامل کرنا پڑا ۔ لیکن میں سمجھتا ھوں کہ اب وہ کنونس (Convince) ھو چکے ھوں گے ۔ پنشمنٹ کے ذریعہ لوگوں کو درست کرنے کی تھیوری سائکالوجی (Psychology) کے اصول سے بہت بری ھے ۔ اس لئے میں چاھتا ھوں کہ اس پورے سکشن کو اومٹ (Omit) کیا جائے ۔

* شری اناراؤ گن مکھی (افضل پور) :— مسٹر اسپیکرسر ۔ اس سکشن کے بارے میں آج بحثیں ھوڑھی ھیں اور اس سے پہلے بھی بحثیں ھوئیں ۔ اب سوال یہ ھے کہ آخر پنشمنٹ دینے کا مقصد کیا ھے ۔ کیونکہ یوں تو جو قیدی جیل میں آتے ھیں وہ پنشمنٹ کے لئے ھی آتے ھیں یا پھر ڈٹنشن (Detention) کے لئے انہیں وھاں بھیجا جاتا ھے ۔ بہر حال آج جو تصورات سزا کے سلسلہ میں ھیں وہ صرف یہ ھیں کہ جیل ریفارمس (Jail reforms) کرنے کی طرف گورنمنٹ کو راغب کیا جائے اور سوسائٹی یہ چاھتی ھے کہ اسکو آکوپیشنل تھرافی کا رنگ دیا جائے ۔ میں سمجھتا ھوں کہ اس وقت آدمی کا دماغ ڈیول (Devil) بنجاتا ھے اور اگر اسکو کوئی کنسٹرکٹیو (Constructive) کام نہ دیا جائے تو ایسی صورت میں اپنے ساتھیوں یا جیل اتھاریٹیز (Authorities) کے ساتھ وہ جھگڑے کرتے رھےگا ۔ اسلئے اسے کوئی نہ کوئی ایسے آکوپیشن (Occupation) میں لگانا چاھئے کہ اوسے جیلر کے ساتھ یا اپنے ساتھیوں کے ساتھ لڑنے کا موقع نہ ملے ۔ یہ چیز زیادہ تر سائکالوجی پر منحصر ھوتی ھے ۔ انسان جب کرائمس کرتا ھے تو اسکی بڑی وجہ اسکی سائکالوجی میں تبدیلی ھوتی ھے ۔ کوئی بارن کریمنل (Born Criminal) نہیں ھوتا بلکہ درمیان میں اسکے مائنڈ (Mind) کی حالت ایسی ھوجاتی ھے کہ وہ سوسائٹی کے خلاف کوئی کرائم کر جاتا ھے ۔ اسلئے قانون کا مقصد یہ ھوتا ھے کہ اسکو کرائم کی سزا دیجائے اور سوسائٹی سے باھر رکھا جائے تاوقتیکہ وہ درست نہ ھوجائے ۔ اگر آپ اسکو سوسائٹی میں لانے سے پہلے محنت لیکر صرف جسم مضبوط کرتے ھیں اور اسکی سائکالوجی مضبوط نہیں کرتے جیسا کہ اوس طرف سے استدلال کیا جا رھا ھے اور جس سے میں متفق ھوں تو یہ مناسب بات نہ ھوگی ۔ لیکن اگر قیدیوں کو سزا نہ دیجائے تو جیل خانے ۔ جیل خانے نہیں رھینگے اسلئے کچھ نہ کچھ سزا دیجانی چاھئے ۔

* شری اے ۔ گروا ریڈی :— شرارت کرنے والے بچوں کو سدھارنے کے لئے آجکل مدارس میں بھی سزا نہیں دیجا رھی ھے ۔ اس طریقہ کو ناجائز سمجھا گیا ھے ۔

* شری انا راؤگن مکھی :— ٹھیک ھے ۔ جبتک ھمیں ایسے جیل آفیسرس نہ ملیں جو سائکالوجیکل اسٹڈی کرکے قیدیوں کی اصلاح کرکے انہیں نہ سدھاریں اس وقت تک تو یہ ھونا دشوار ھے ۔ اسلئے جیل میں کچھ نہ کچھ پابندیاں ھونی چاھئیں ۔ لیکن پھر بھی سالیٹری سل یا دیگر کڑی سزائیں بہت ھی شاذ و نادر صورتوں میں دیجانی چاھئیں ۔ آکوپیشنل تھرافی کا جو علاج بتایا گیا ھے وہ میں سمجھتا ھوں کہ ایک بہترین علاج ھے اسکے تحت ایسے آکوپیشنس جیلوں میں رائج کرنے چاھئیں جن سے قیدی کام کرکے کچھ رٹرنس (Returns) حاصل کریں اور ڈسپلن بھی سیکھ جائیں تاکہ سوسائٹی میں جانے کے بعد وہ ایک پیسفل ھیومن بینگ (Peaceful human being) ثابت ھوں ۔ اسلئے میں سمجھتا ھوں کہ ادھر کے آنریبل ممبرس نے جو امنڈمنٹس دئے ھیں وہ واجبی ھیں ۔ اسکے ساتھ ساتھ میں یہ کہنا چاھتا ھوں کہ بیا، کی سزا واقعی طور پر بہت ان ھیومن (Inhuman) ھے اسکو ھمارے ملک سے بیانش (Banish) کرنا چاھئے یہ کہا گیا ھے کہ اس بل میں ایسی سزا رکھی ھی کیوں گئی ۔ ممکن ھے کہ بل کی ڈرافٹنگ کے وقت چوک ھوگئی ھو ۔ نقل کرتے وقت بعض غلطیاں ایسی ھوتی ھیں اور یہ ھاؤس اسی لئے ھے کہ ضروری امنڈمنٹس کرے اور جو خراب چیزیں اس میں آگئی ھیں انکو نکالدیا جائے ۔ اسی طریقہ سے میں عرض کرونگا کہ وھاں جو ایک خاص قسم کی سائکالوجی لیکر آتےھیں اونکو کچھ نہ کچھ پنشمنٹ (Punishment) ھونا چاھئے لیکن پنشمنٹ کے جو ان ھیومن طریقے ھیں اونکو مسدود کرنا چاھئے ۔ میں سمجھتا ھوں کہ جو واجبی امنڈمنٹس ھیں انکو آنریبل منسٹر قبول کرینگے ۔ اتنا کہتے ھوئے اپنی تقریر ختم کرتا ھوں ۔

श्री. श्रीनिवासराव अेखेलीकर :—स्पीकर सर, क्लाज ४६ के तहत बहुत सी तरमीमात आओी हैं और अिसके बारे में अपोजीशन मेंबर्स और कुछ अिधर के मेंबर्स ने भी भाषण दिये हैं और तरमीमात पेश की हैं । हो सकता है कि मैं कुछ तरमीमात को कबूल करूं और नतीजे के तौर पर क्लाज ४६ की मौजूदा हालत नहीं रहेगी । लेकिन सवाल यह आता है कि जिस तरीके से हम लोग सोचने के आदी हो गये हैं वह अेक हमेशा का रुख हो गया है । अब भी मुल्क में जो हालात हैं अुनके लिहाज से बाज वक्त यह खियाल होता है कि कान्स्टिटचूशन के जरिये से जरूरत से ज्यादा आजादी कब्लजवक्त दी गअी ।

شری اے ۔ گرواریڈی :— سات سال لڑنے کے بعد بھی قبل از وقت کہیں تو کیسا ھوگا ؟

श्री. श्रीनिवासराव अेखेलीकर :—मैं दरखास्त करूंगा कि आनरेबल मेंबर्स मेरी तकरीर को कामली अेंड पेशंटली (Calmly and Patiently) सुनें तो अच्छा होगा। It does not reflect well to interfere always. मैं यह कहना चाहता हूं कि अिस किस्म की बहुत सी चीजें होती हैं । दूसरे मुमालिक में आजादी आने के बाद ये अेख्तेयार वहां की रिआया को बीस, पचीस या पचास साल के बाद दिये गये । हिंदुस्तानियों की यह खुशकिस्मती है कि दो तीन साल के अंदर ही बल्कि जनवरी १९५० में ही ये सब अेख्तियारात यहां की रिआया को दिये

गये । लेकिन अिसके बाद जो हालात रूनुमा हुअे हैं और हो रहे हैं अुसके लिहाज से बाज वक्त यहां भी और दिल्ली के पार्लियामेंट में भी मेंबर्स को यह सोचना पड रहा है कि कान्स्टिटयूशन में तरमीम लाअी जाय । प्रेस को अेक आजादी दी गअी तो अुसका जो अिस्तेमाल हो रहा है वह जाहिर है और अुसके बारेमें आनरेबल मेंबर्स बहुत कुछ जानते हैं । मुझे अुसके बारे में ज्यादा कहने की जरूरत नहीं है । लेकिन अिसका मिसयूज (Misuse) हो रहा है या प्रापर यूज (Proper use) हो रहा है अिसको सब जानते हैं । आजादी दी गअी तो आजादी के नाम पर मुल्क में अेक किस्म का गुंडाअिजम (Gundaism) हो रहा है अैसा महसूस किया जाता है कि अुसको रोकने के लिये कुछ और स्टेप ली जाय । मैं आनरेबल मेंबर्स की तवज्जह सिर्फ अिसी तरफ मबजूल कर रहा था कि वे बहुत आयडियालॉजिकल बनकर मुल्क की प्रेक्टिकल चीजों को और रिअेलिजम को न भूल जायें । और फिर कुछ दिनों बाद यह न कहें कि हम को फिर पीछे जाना चाहिये, या यह जरूरत से ज्यादा बात हो गअी । अैसा कहने की नौबत न आयें । जो चीजें मैं कबूल कर रहा हूं वह क्लॉज ४६ के तहत बहुत अहम हैं । अिसके बारे में दोनों तरफ से बहुत बहस हुअी है और मैं समझता हूं कि अिसको कबूल करना चाहिये । लेकिन चंद तरमीमात अैसी हैं जिनको मैं कबूल नहीं कर सकता । लेकिन अितना बताना चाहता हूं कि मैं बहुत से अहम तरमीमात कबूल कर रहा हूं । अिन अहम तरमीमात को कबूल करने के बाद भी अिस कानून पर जब कभी मजमूअी तौर पर बहस होगी तो आनरेबल मेंबर्स जरूर कहेंगे कि यह कानून १९०० के पहले का कानून है, अंग्रेजों के जमाने का और निजाम के जमाने का कानून है, वहशियाना कानून है । हर वक्त और हर अमेंडमेंट के बाद वही बातें कहीं जायेंगी । तो मेरे पास अुसका जवाब नहीं है । अगर गवर्नमेंट को किसी अच्छी से अच्छी चीज के लिये भी अैक्युज (Accuse) करने में कुछ माननीय सदस्यों को मजा आता है तो अैसी कोअी तरमीम नहीं है कि जिसके जरिये मैं अुनकी मजा को छीन ले सकूं ।

شری بی - ڈی - دیشمکھ :- آپ ایسا کہنے کا موقع مت دیجئے -

श्री. श्रीनिवासराव अेखेलीकर :—जिन आनरेबल मेंबर्स को महज टीका करने में ही मजा आता है अुनको मैं कैसे रोक सकता हूं ?

अब मैं तरमीमातके बारेमे सिलसिलेसे कहता हूं । पहली जो अमेंडमेंट है ('for items 1,2 & 3) अिसको मैं कबूल नहीं करता। जेल्स हों या स्कूल्स हों, जैसा कि हमारे आनरेबल मेंबर्स बताते हैं, वहां भी सजा देनी पडती है। वहां भी हेडमास्टर या प्रिन्सिपाल को विद्यार्थियोंको सजा देनी पडती है.

شری اے - گروا ریڈی :- پرانے ہیڈ ماسٹر سزا دیتے تھے اب زمانہ بدل گیا ہے -

श्री. श्रीनिवासराव अेखेलीकर :—अितना जमाना बदलने के बाद भी स्कूल्स में डिसिप्लिन कायम रखने की जरूरत होती है । अिस लिहाज से जेल में डिसिप्लिन कायम रखने के लिये जेल सुपरिटेंडेंट को सजा देनी पडती है । मैं बार बार कह चुका हूं कि वहां पर जितने लोग आते हैं अुनके बारे में समझा जाता है कि वे सब जेंन्ट्री और सिविलाअिज्ड होते हैं या जेल में सिर्फ अैसे ही लोग आते हैं और किसी लिहाज से वहां के लिये कानून होना चाहिये । लेकिन आनरेबल मेंबरों को मालूम होना चाहिये कि वहां अेक ही वक्त नहीं बल्कि मुसलसिल कानून को खिलाफवर्जी करनेवाले लोग आते हैं, हैबीच्यूअल आफेंडर्स (Habitnal offenders) वहां आते हैं । जैसे यहां

पर गवर्नमेंट की किसी अच्छीसे अच्छी चीज पर भी नुक्ताचीनी करने में कुछ लोगों को मजा आता है वैसे ही वहां पर मुसलसिल जरायम करने में मजा मालूम होनेवाले लोग आते हैं। अैसे लोगों को सजा देकर वहां का डिसिप्लिन कायम रखने के लिये कुछ अेख्तियार वहां के ओहदेदारों को होना चाहिये, नहीं तो वहां डिसिप्लिन कायम नहीं रह सकता। हर वक्त मैजिस्ट्रेट के पास चले जायें और मुकद्दमा महीनों से चलता जाये तो यह सही अुसूल नहीं होगा। जिस किस्म की सजाअें मुकर्रर की गअी हैं अुसमें बहुत सी अैसी हैं जो मामूली लेबर, हार्ड लेबर या लॉस ऑफ प्रिविलेज के लिये हैं। क्या अिसके लिये भी मैजिस्ट्रेट के पास जायें? अिसलिये में पहली अमेंडमेंट कबूल नहीं करता।

अिसके बाद दूसरी अमेंडमेंट है—

"In line 10, after: 'Government', add 'with the consent of Medical Officer'."

यह अैसी हैकि अिसके बारे में खुद पहले से प्रोवीजन मौजूद है। सेक्शन ५१ को आप देखें तो मालूम होगा कि अुससे यह तकलीफ दूर हो जाती है।

"No punishment....or of change of labour under section 46, clause (2), shall be executed until the prisoner to whom such punishment has been awarded has been examined by the Medical Officer...."

यह वहां पर मौजूद है। अगर अुसको पढने की जहमत ही गवारा नहीं की जा सकती और हाअुस में सिर्फ तकरीरें करना ही मकसद है तो अुसके लिये में क्या कर सकता हूं? यह प्रोवीजन वहां पर मौजूद है अिसलिये अिसको में कबूल नहीं कर सकता।

तीसरी अमेंडमेंटहै ('Omit lines 17 to 24') में अिसको कबूल करता हूं। अिसका जो दूसरा हिस्सा है कि (In line Twenty six for 'three months' substitute "One week") अिसको में यहां पर कबूल नहीं करता। लेकिन कोअी और अमेंडमेंट कबूल कर रहा हूं, अिसलिये अिसको कुबूल नहीं करता। दूसरी जगह अिसकी जो अमेंडमेंट है अुसको में कबूल कर रहा हूं क्योंकि अेक 'वीक' (Week) बहुत कम है।

अिसके बाद (In line twenty six for 'three' substitute 'two') अिस तरमीम को में कबूल करता हूं।

अिसके बाद (In line 41 for 'fourteen' substitute 'ten') अिसको भी में कबूल कर लेता हूं।

अिसके बाद ("Omit lines 50 and 51") यह तरमीम है। अिसके बारे में सब से ज्यादा जोर दिया जा रहा है अिसलिये में अिसको भी कबूल करता हूं।

अब जो तरमीम है कि (In line 54 omit 'or to whipping') यह अेक कान्सिक्वेन्शियल अमेंडमेंट (Consequential amendment) हो जाती है। जब अूपर की अमेंडमेंट कबूल की गअी है तो अिसको भी कबूल किया जाना चाहिये।

जिसके बाद 'After line 26' अेक Proviso पेश किया गया है और अुसमें बयान किया गया है कि—

"Provided that while executing the punishment of separate confinement no prisoner shall be kept in separate confinement continuously for more than a week at one time and the interval between one period of confinement and the next will be at least a week."

जिसके बजाय अगर जिस तरमीम के प्रस्तावक महोदय 'Week' के बदले 'Fortnight' कबूल करते हैं तो मैं जिसको भी कबूल कर लेता हूं।

Shri L. K. Shroff : I accept the amendment to my amendment.

Shri Devisingh Chauhan : Does the hon. Minister want the word 'week' occurring at both the places in the amendment to be substituted by 'fortnight'?

Shri Srinivasrao Ekhelikar : No. Only at one place. The amendment reads :

"After line 26, add :

'Provided that while executing the punishment of a separate confinement no prisoner shall be kept in separate confinement continuously for more than a week....".

Instead of the words 'continuously for more than a week', it should be continuously for more than a fortnight'.

The rest of the amendment remains, the same, *i.e.*

'....at one time and the interval between one period of confinement and the next will be at least a week'.

شری اے۔ گروا ریڈی :۔ کیا آپ اس کے متعلق ریزنس بتائینگے کہ کیوں آپ فارٹ نائٹ (Fortnight) چاہتے ہیں اور کیوں ون ویک (One Week) رکھنا نہیں چاہتے ؟

श्री. श्रीनिवासराव अेखेलीकर :—अुसके बारे में जितनाही कहना चाहता हूं कि सेपरेट कनफाअिनमेंट में फरक है। सेपरेट कनफाअिनमेंट में अुस आदमी को अेक बिल्डिंग के अलग हिस्से में रखा जाता है। सेपरेट कनफाअिनमेंट में अुसे खुले हवा में जाने की अिजाजत रहती है। अिस लिये यदी समय फोर्ट नाअिट(Fortnight)का भी रखा जाय तो अुससे अुसकी सेहत खराब होने

का डर नही है। अुसको खुली हवा में कम से कम अेक हफ्ते में अेक बार लाना चाहिये और घूमाना चाहिये अैसा है। अिस लिये अिसे फॉर्ट नाअिट रखा गया है। सिविल प्रोसिजर कोड में यह मुदत अेक वीक (Week) की रखी गयी है और किसी कानून में दस दिन की रखी गयी हैं। और अगर हम १५ दिन की मुदत रखते हैं तो अुसमें क.सीसटन्सी रहेगी अिस लिये रखा गया है।

अिसके बाद ('Omit lines 33 to 39') यह अमेंड मेंट है। जो अमेंडमेंट है अुसे में कबूल करता हूं। अिसके बाद ३१ लाअीन में जो अमेंडमेंट है-
"In line 31 : between 'exercise' and 'per' insert 'in the open air'. अुसे मैं कुबूल करता हूं।

अिसके बाद 'Omit line 40 to 49' की जो अमेंडमेंट हैं अुसे में कबूल नहीं करता हूं। सिविल प्रोसिजर कोड में यह सजा रखी गअी है। अिस लिये यहां भी रखी जा सकती है। सिक्युलर कनफाअिनमेंट की सजा वहां पर रखी गअी है तो यहां भी रखी जा सकती है। अिस लिये मै अिसे कबूल नहीं करता हूं।

'In line 41, for fourteen 'substitute three' यह जो अमेंडमेंट है अिसे भी में कबूल नहीं करता हूं। में अेक चीज यहां पर मुव्ह करना चाहता हूं गोकि अुसे किसी ने मुव्ह नही किया है लेकिन जब कि ३३ से ३९ तक लाअिन को ओमिट् करने के बारे में अमेंडमेंट मंजूर कर ली गअी है। तो यह अेक पेनल डायट (Penaldiet) के बारे में कान्सिक्वेनशियल अमेंडमेंट (Consequential amendment) है।

"penal diet as defined in clause (9) combined with cellular punishment."

अिसमें भी कॉन्सिक्वेनशियल अमेंडमेंट के तौर पर में कबूल करता हूं। It is a consequential amendment. क्लॉज ४६ का सबक्लॉज ११ कॉन्सिक्वेनशियल होता है अिसलिये अुसे निकालना होगा। अब बाकी कोअी अमेंडमेंट नहीं रही है।

अिस बिल का दफा ४६ अेक अहम दफा हैं और मैं समझता हूं कि अिसमें जो अहम तरमीमात आअी हैं अुन्हें मैंने कबूल भी कर लिया है। और अुमीद करता हूं कि अब अपोजिशन की जानिब से वही पुरानी बातें न दोहोराअी जायेंगी कि यह कानून सन १९०० का ही है, या निजामी कानून है, या अंग्रेजो के जमाने का कानून है।

شری گروا ریڈی :— اس امنڈمنٹ کے متعلق میں دو لفظ کہنا چاھتا ھوں ۔

Shri Devisingh Chauhan : There is no occasion now, when the reply has already been given.

Shri Guruva Reddy : The member-in-charge of the bill has given an amendment to an amendment and I can speak about it.

Mr. Deputy Speaker : Yes, the amendment to amendment was moved by the Minister.

شری گرواریڈی :— بجائے ایک ویک کے فارٹ نائٹ سے متعلق جو امنڈمنٹ قبول کی گئی ہے میں اوس کے متعلق چند الفاظ کہنا چاھتا ھوں ۔

Shri Devisingh Chauhan : There is no occasion now for the hon. Member to discuss about a clause which has already been discussed.

Shri Guruva Reddy : This point has not been discussed.

Mr. Deputy Speaker : It has been discussed when amendment No. 7 came up for discussion. It cannot be discussed again. I will now put the amendment of Shri Ramchandra Reddy to vote part (*a*) has been accepted.

Shri Ramchandra Reddy : I beg leave of the House to withdraw part (*b*) of my amendment.

Part (*b*) of the amendment was by leave of the house, withdrawn.

Mr. Deputy Speaker: Amendments No. 4, 5, and 6 have been accepted.. Amendment No. 7 has been accepted with a change that the word 'week' in line three of the amendment be substituted by fortnight'. Amendments Nos. 8 and 9 have also been accepted.

The question is :

"Omit lines 40 to 49."

The motion was negatived.

Shri A. Ramchandra Reddy : I beg leave of the House to withdraw my amendment.

The amendment was, by leave of the House, withdrawn.

Mr. Deputy Speaker : The question is :

"That clause 46, as amended, stand part of the Bill."

The motion was adopted.

Clause 46, as amended, was added to the Bill.

Clause 47

Shri Devisingh Chauhan : I beg to move :

"(*a*) That in marginal note after "section" add "46"

(*b*) in line 18 : for "(*v*)" substitute "(2)"

(*c*) in line 20 : for "(2)" substitute : "(3)"

Mr. Deputy Speaker : Amendment moved.

Shri Devisingh Chauhan : The amendment moved by me is quite simple and only technical. The figure in the marginal note '46' has been dropped by inadvertence. Sub-clauses (*i*) to (*iv*) of sub-clause (1) speak about combination of punishments where sub-clause (*v*) is quite different. That is not a combination of punishment and therefore should be treated as a separate sub-clause. I have suggested that it should be sub-clause (2) and consequently the existing sub-clause (2) should be numbered as (3). I think this amendment is quite reasonable and may be accepted.

In the previous clause discussed just now we have accepted an amendment to delete the punishment regarding penal diet. Therefore in this clause also in sub-clause (1), item No. (*ii*) should be deleted or somewhat modified consequentially.

Shri A. Guruva Reddy : So also in sub-clause (*iv*), the word 'whipping' will have to be eliminated or suitably modified.

Shri Srinivas Rao Ekhelikar : An amendment has been moved to that effect, Sir.

Mr. Deputy Speaker : The amendment has not been moved.

श्री. श्रीनिवासराव अेखेलीकर :—अध्यक्ष महोदय, क्लॉज ४७ के बारे में कोअी दिक्कत नहीं है। यहां जो अमेंडमेंटस जिस क्लॉज के लिये दिये गये हैं अुन्हे मैं कबूल करता हूं। अुसी तरह सब-क्लॉज ४ को डिलिट करने के बारे में जो अमेंडमेंट है अुसे भी मैं कबूल करता हूं क्यों कि वह अेक कॉनसिक्वेनशियल अमेंडमेंट है। जिसके बाद क्लॉज अेक का सबसेक्शन २ डिलिट होगा। यह भी अमेंडमेंट मैं कबूल करता हूं।

Mr. Deputy Speaker : The hon. Deputy Minister wants to omit paras (*ii*) and (*iv*) of sub-clause (1).

Shri Srinivasrao Ekhelikar : Yes.

Mr. Deputy Speaker : The question is :

"That clause 47, as amended, stand part of the Bill".

The motion was adopted.

Clause 47, as amended, was added to the Bill.

Clause 48

Shri K. L. Narsimha Rao (Yellandu-General) : I beg to move :

"That in line 4 : for 'one month' substitute : 'three days'.'

Mr. Deputy Speaker : Amendment moved.

శ్రీ కె. యల్. నరసింహారావు :—స్పీకర్ సర్, ఇప్పుడు ౪౮, ౪౭ క్లాజులలో వచ్చిన అమెండు మెంట్సు ఏవైతే వున్నాయో వాటిని ఒప్పుకొంటూ మంత్రిగారు తమ దయార్ద్ర హృదయాన్ని ప్రదర్శింప జేశారు. అంతేగాక తాము ఏదో పెద్ద ఘనకార్యం చేసినట్లుకూడా చెప్పుకొన్నారు కాని మనం ఒకటి స్పష్టంగా గమనించవలసి యున్నది. వారుమాత్రం తమ స్వబుద్ధితో యీ అమెండుమెండ్సును ఒప్పుకోవటం జరుగలేదు. ఇక్కడనుండి వచ్చిన వత్తిడి వల్ల, ప్రపంచం ఏమనుకొంటుందోననిచెప్పి, యీ అమెండుమెంట్సును ఒప్పుకొన్నారు. వారు ఈ అమెండు మెంట్సును ఒప్పుకోవలసి వచ్చింది. తాము ఏదో ఘనకార్యం చేసినట్లు చెప్పుకొంటున్నారు ఇప్పుడు నేను తీసుకువచ్చిన యీ అమెండుమెంట్సును కూడా అంగీకరిస్తేనే వారు తమ సహృదయాన్ని ప్రదర్శించినట్లవుతుంది. "నేను ఈ అమెండుమెంట్సును వత్తిడివల్ల అంగీకరించింది కాదు, నాలో మానవత్వం వుంది, నేను కూడా మానవత్వాన్ని రక్షించటం, మానవత్వాన్ని కాపాడటం అవసరం అనుకొంటాను, మానవత్వాన్ని రక్షించటానికి మానవత్వాన్ని కాపాడటానికి నేనూ ప్రయత్నిస్తున్నాను"—అని మంత్రిగారు చెప్పటానికి నా అమెండుమెంటును తప్పక అంగీకరించవలసియుంటుంది. నా అమెండుమెంటును అంగీకరించక "నేను ఘనకార్యము ఏదో చేస్తున్నాను" అని చెప్పిన ప్రయోజనం లేదు. జైలులో వున్నవారిని మానవులుగా గుర్తించాలి వాళ్ళలో మానవత్వం నశింపజేయకుండా, వారిని ఉత్తమ మానవులుగా బయటకు వచ్చేట్లు పనికివచ్చే యీ సవరణలు ఏవైతే వున్నాయో వాటిని మంత్రిగారు అంగీకరించినట్లుగానే అటువంటిదే అయిన నా సవరణకూడ అంగీకరిస్తారని ఆశిస్తున్నాను.

Shri A. Guruva Reddy : Mr. Speaker, Sir. It is also a consequential amendment to this clause, *i. e.* 'in the case of separate confinement for a period exceeding one month' ...it will become 'fortnight' ......

Mr. Deputy Speaker : How does the hon. Member explain it?

Shri. A. Guruva Reddy : Provided that while exact punishment....I am sorry, it is not correct.

श्री. श्रीनिवासराव अेखेलीकर:—अिस क्लॉज ४८ के लिये अेक अमेंडमेंट पेश की गअी है। क्लॉज ४८ में यह कहा गया है कि अेक महीने की सजा दी जा सकती है और अुससे ज्यादा सजा यदी देनी है तो अुसके लिये पहले अिनस्पेक्टर जनरल से अिजाजत हासिल करनी चाहिये। अिस लिये अिसमें जो अमेंडमेंट है अुसे मैं कबूल नहीं कर सकता। अब अिस क्लॉज को पास किया जायेगा अैसी अुमीद करता हूं।

Mr. Deputy Speaker : The question is:

"That in line 4: for 'one month' substitute : 'three days'."

The motion was negatived.

Mr. Deputy Speaker : The question is :

" That Clause 48 stand part of the Bill ".

The motion adopted.

Clause 48 was added to the Bill.

Clause 49

Mr. Deputy Speaker : The question is :

" That Clause 49 stand part of the Bill "

The motion was adopted.

Clause 49 was added to the Bill.

Clause 50

Shri Ch. Venkatrama Rao (Karimnagar) : I beg to move :

"That after line 5, add :

'Provided that no such Court of Justice or any authority shall deprive a prisoner from interviews and letters and from him as a punishment' ".

Mr. Deputy Speaker : Amendment oved.

* شری سی ایچ - وینکٹ رام راؤ:— مسٹر اسپیکر سر - کلاز (۵۰) میں میری امنڈمنٹ ہے جو پراویژو کی شکل میں پیش کی گئی ہے - کلاز (۵۰) میں یہ بتایا گیا ہے کہ جو فورگوئنگ (Foregoing) کلازس یعنی ۴۶ - ۴۷ - ۴۸ اور ۴۹ وغیرہ ہیں اون کے علاوہ سوائے کورٹ کے حکم کے جیل کی کسی اتھاریٹی کو اختیار نہیں رہیگا کہ کوئی سزا دے سکے - لیکن کلاز (۵۰) کے تحت کورٹ کو یہ اختیار رہتا ہے کہ اون سزاؤں کے علاوہ بھی سزا دے سکے - میں نے اس سلسلہ میں یہ ترمیم پیش کی ہے - روزمرہ کے معاملات یعنی اوسکے لیٹرس وغیرہ یا اپنے اہل و عیال سے ملاقات وغیرہ ہے اوسکو اس سے محروم کرنے کی سزا اختیار کورٹ کو نہیں رہنا چاہئے - کورٹ کو یہ اختیار نہ رہے کہ وہ انٹرویوز کو روک سکے - یا اوسکے لیٹرس کو

روک سکے - جیسا کہ مووور آف دی بل نے کورٹ کے فور گوئنگ سکشنس کے علاوہ اختیارات دئے ھیں اون کے متعلق ھم کوکوئی عذر نہیں ھے - مگر اون دو امور کے ضمن میں جن کا ذکر میں نے اپنی ترمیم میں پیش کیا ھے کورٹ کو اختیار نہیں دینا چاھئے - دونوں کی حدتک کورٹ پر لمٹ (Limit) رکھنا چاھئے - اس لئے میں نے یہ امنڈمنٹ پراویژو کے طور پر ایڈ کرنے کے لئے پیش کی ھے کہ لیٹرس اور انٹرویوز کے ضمن میں اون کو آزادی رھنا چاھئے -

Shri Devisingh Chauhan: Mr. Speaker, Sir. I oppose this amenement, simply because this is not the occassion to put any restrictions on the powers of the Judiciary. This is not the place. In this Bill we are not providing for restricting the powers of the Courts. We have not given any powers to the courts under the provisions of this Bill ; no crimes or no offences will be tried by the courts. Therefore, there is no occasion for putting any restriction on the powers of the judiciary. This amendment, if I may use the word, is quite misplaced and request the hon. Member to withdraw it so that our legislation may be a consistent whole.

श्री. श्रीनिवासराव अेखेलीकर :—अध्यक्ष महोदय, यहां जो अमेंडमेंट रखी गअी में अुसे कबूल नही करता हूं और न अुसकी यहां पर जरूरत है। और यहां पर अिस तरह से अमेंडमेंट लाना भी मुनासिब नहीं है। कोर्ट को जो अेखत्यारात दिये गये हैं अुसमें सजायें भी बताअी गअी हैं। और कोर्ट के हुकूम के बिना वे सजायें नहीं दी जा सकती हैं। कोर्ट को जो अेखत्यार दिया गया है वह अिसी दफा में नही बल्कि बहुत से कानूनों में कोर्ट को अिस तरह के अेखत्यारात दिये गये हैं। अगर यह अमेंडमेंट लानी हो तो वह कोअी दूसरी जगह होगी। यहां वह अमेंडमेंट नही लाअी जा सकती है। अिस लिये अिस अमेंडमेंट को मै कबूल नहीं करता हूं। मुव्हर ऑफ दी अमेंडमेंट अुसे वापस लें तो अच्छा होगा।

Shri Ch. Venkatrama Rao: I beg leave of the House to withdraw my amendment.

The Amendment was, by leave of the House, withdrawn.

Mr. Deputy Speaker: The question is:

"That clause 50 stand part of the Bill".

The motion was adopted.

Clause 50 was added to the Bill.

Clause 51

Shri L. K. Shroff: I beg to move:

"That in line 1 omit from 'of' to 'or' in line 2.

Mr. Deputy Speaker : Amendment moved :

Shri L.K. Shroff : If my amendment is accepted, this clause would read like this :

"No punishment of change of labour under section 46, clause (2), shall be executed until the prisoner to whom such punishment has been awarded has been examined by the Medical Officer, etc."

This amendment of mine is only a consequential amendment because the hon. Deputy Minister has already accepted the amendment pertaining to whipping etc. Therefore, retaining this portion of this clause of 'penal diet, either singly or in combination, or of whipping, etc.' would be redundant and therefore I have moved this amendment. I hope the hon. Minister would not find it difficult to accept.

Shri B. D. Deshmukh : I want to move an amendment that after "or", "in combination, or of whipping" also should be deleted as consequential because the punishment of whipping has been dropped and therefore the further words "in combination or of whipping" should also be dropped.

Shri. L. K. Shroff : I have moved it myself, Sir. My amendment is for deleting 'of penal diet, either singly or in combination or of whipping, or'.

Shri Srinivasrao Ekhelikar : I accept the amendment.

Mr. Deputy Speaker : The question is :

"That clause 51, as amended, stand part of the Bill"

The motion was adopted.

Clause 51, as amended, was added, to the Bill.

Clause 52

Shri L.K. Shroff : I beg to move :

"That in line 10, omit from 'and' to 'therefor' in line 13".

Mr. Deputy Speaker : Amendment moved.

Shri L.K. Shroff : Sir, this is again another consequential

amendment in sub-clause (2) of clause 52. The clause reads like this :

"In the case of every serious prison offence, the names of the witnesses proving the offence shall be recorded and in the case of offences for which whipping is awarded, the Superintendent shall record the substance of the evidence of the witnesses, the defence of the prisoner, and the finding with the reasons therefor."

Now that the amendment in regard to whipping has been accepted, this portion of this clause again becomes redundant. Therefore I have moved this amendment. Sub-clause (2) of clause 52 will read like this if my amendment is accepted :

"In the case of every serious prison offence, the names of the witnesses proving the offence shall be recorded." The clause will stop there.

Shri Srinivasrao Ekhelikar : This is also a consequential amendment. So I accept it.

Mr. Deputy Speaker : The question is :

"That clause 52, as amended, stand part of the Bill."

The motion was adopted.

Clause 52, as amended, was added to the Bill.

Clause 53

Shri Sham Rao Naik : I beg to move :

"That after line 19, add :

'(2). In case of conviction as provided under sub-clause (1), the prisoner shall have a right to appeal to such other court to which such court is subordinate, in the manner prescribed by rules made under this Act."

Mr. Deputy Speaker : Amendement moved.

श्री. शामराव नाअिक :—अध्यक्ष महोदय, मैंने अमेंडमेंट दफा ५३ में लाअी है। अुसमें मेरा मकसद यही है कि जेल अथॉरिटी की तरफ से जो सजायें दी जाती हैं अुनके बारे में फिर से मुराफा

करने का अेखत्यार कैदी को कानून में नहीं दिया गया है जब कि हर कानून में अदालत से फैसला होने के बाद जिसके खिलाफ मुकद्दमा चलाया गया अुसे दूसरे कोर्ट में मुराफा करने की अिजाजत दी जाती है लेकिन अिस कानून के तहत कैदी को अैसी कोअी अिजाजत नही दी गअी। जो सजा मॅजिस्ट्रेट देगा वह सिविल प्रोसिजर कोड के तहत होगी। लेकिन सजा देने के बाद यदि वह कैदी चाहे तो मुराफा नहीं कर सकता है। मेरा कहना अितना ही है कि यहां पर भी मुराफा करने की अिजाजत दी जानी चाहिये। और जो कोर्ट अिसके सबॉरडिनेट होगा अुसे अपील करने का अेखत्यार होना चाहिये। यह अेक बिल्कुल सादी अमेंडमेंट है। में अुमीद करता हूं कि मिनिस्टर साहब अिसे मंजूर करेंगे।

श्री. श्रीनिवासराव अेखेलीकर:—अध्यक्ष महोदय, अिस तरह के अमेंडमेंट की कोअी जरूरत नहीं है। कोर्ट से किसी को सजा होती है तो अुनके बारेमें जाप्ते फौजदारी के तहत अपील करनेका अेखत्यार और मुराफा करने का अेखत्यार मुलजीम को दिया गया है अिस लिये यहां पर अिस अमेंडमेंट की जरूरत नहीं है।

Shri Sham Rao Naik : I beg leave of the House to withdraw my amendment.

The amendment was, by leave of the House, withdrawn.

Mr. Deputy Speaker : The question is :

"That clause 53 stand part of the Bill".

The motion was adopted.

Clause 53 was added to the Bill.

Clause 54

Shri L. K. Shroff : I beg to move......

Mr. Deputy Speaker : It is not necessary to move the amendment formally. The hon. Member can speak against the clause itself.

Shri L. K. Shroff : This is again another consequential amendment, Sir. Since the provision about the whipping has been deleted, and as this clause 54 concerns mainly with whipping, this clause also requires to be deleted.

Mr. Deputy Speaker : The question is :

"That clause 54 stand part of the Bill".

The motion was negatived.

Clause 54 was deleted from the Bill.

Shri Srinivasrao Ekhelikar : I beg to move :

"That the existing Clauses 55 to 62 shall consequentially be renumbered as Clauses 54 to 61.".

Mr. Deputy Speaker : The question is :

"That the existing clauses 55 to 62 shall consequentially be renumbered as Clauses 54 to 61".

The motion was adopted.

Clause 54 (*Original Clause* 55)

Shri Sham Rao Naik : I beg to move :

"That after line 14, add :

'(3). Every jailor or officer of a prison subordinate to him who commits any offence in respect of prisoners liable to be punished under the Indian Penal Code of 1860, shall be punished on conviction and the prisoner or Superintendent shall report the commission of such offence to the Police Officer and such Police Officer shall proceed as if the offence was committed in his jurisdiction'.

Mr. Deputy Speaker : Amendment moved.

*श्री. शामराव नाअिक :—स्पीकर सर, अिस कानून में प्रिझन का डिसिप्लिन मेन्टेन करने के लिये जितने कवायद किये गये हैं और प्रोवीजन्स किये गये हैं और साथ साथ वहां के कैदी या जेल के अफसर अुसकी खिलाफ वर्जी करें तो अुनके लिये भी सजा की तजवीज की गअी है। लेकिन अगर कैदी के खिलाफ जेल के अथारिटीज कोअी गुन्हा करें या अिन दफाओं में जो तजवीज की गअी है अुससे हटकर कुछ मनमानी सजा कैदियों को दें, मसलन् अेक कैदी को सिम्पल अिम्प्रिजनमेंट की सजा दी गअी हो और जेल के अफसर अुसको कैद बामशक्कत की सजा दें और प्रिजनर या जेल सुपरिंटेंडेंट अुसके खिलाफ रिपोर्ट कर दें तो अुस सूरत में अफसरों के खिलाफ अदालत में कार्रवाअी करने के लिये कोअी तजवीज नहीं रखी गअी है । मुख्तलिफ किस्म के जरायम वहां हो सकते हैं। यहां के बहुत से माननीय सदस्य जेल में डेटीन्यू की हैसीयत से गये हैं और जाते हैं । अुनको अनुभव है कि, जेलर या दीगर अफसर अपने अधिकारों के बाहर जाकर कैदियों को मनमानी सजा देते हैं और अिस तरह से जेल के कानून की खिलाफवर्जी करते हैं। अगर अैसी बात हुअी तो अुनको सजा दी जानी चाहिये और अगर वह गुनाह पिनल कोड के तहत आता हैं तो अुसी कानून के तहत

सजा दी जाना जरूरी है। यह अेक कमी अिस कानून में है। प्रिझनर्स भी अिन्सान होते हैं। कानून की खिलाफ वर्जी कर के अगर जेल के अफसर अुनको मनमानी सजा देते हैं तो अुनको सजा दी जाने के लिये भी यहां तजवीज की जानी चाहिये वरना यह कानून मुकम्मिल हुआ अैसा हम कहने के लिये तैयार नहीं होंगे। अिसलिये में मूव्हर ऑफ दि बिल से अपील करूंगा कि अिस अमेंडमेंट को कबूल किया जाना जरूरी है।

श्री. श्रीनिवासराव अेखेलीकर:—स्पीकर सर, मैं अिस तरमीम को कबूल नहीं कर सकता क्योंकि अिसके मूव्ह करने का मतलब यह मालूम होता है कि अिसको काबिले दस्तंदाजी पुलिस बनाया जाय। पुलिस अिनमें दरयाफ्त करे और अदालत में चालान पेश कर के सजा दिलाये। दफा ५३ के तहत कैदियों को अगर अदालत में सजा दिलाना है तो जेल के ओहदेदार अुनको अदालत में पेश करते हैं, और जेलर के बारे में या जेल के ओहदेदार या अुनके मातहतीन के बारे में सजा देना है तो वह जेलर या जेल के सुपरिंटेंडेंट अुनको अदालत में पेश करके सजा दिला सकते हैं। लेकिन हर वक्त पुलिस के जरिये ही वह पेश की जानी चाहिये यह कहना नामुनासिब होगा। ताजीरात हिंद के तहत सजा दिलाने का काम सिर्फ पुलिस ही करती है अैसी बात नहीं है। आबकारी के अफसर और को-आपरेटिव्ह के अफसर भी अदालत में चालान पेश कर के जुर्म करने वालों को सजा दिला सकते हैं। अुसी तरह से जेल के ओहदेदारान गुन्हेगार को अदालत में पेश करें तो अुसमें मुझे कोअी खामी नहीं मालूम होती। अुसके लिये यह जरूरी नहीं कि पुलिस को अित्तिला दी जाय और पुलिस तफतीश कर के सजा दिलाये। अिसलिये मैं अिस तरमीम को गैर जरूरी समझता हूं और अुसको कबूल नहीं कर सकता।

Mr. Deputy Speaker : The question is :

"That after line 14, add :

'(3) Every jailor or officer of a prison subordinate to him, who commits any offence in respect of prisoners liable to be punished under the Indian Penal Code of 1860, shall be punished on conviction and the prisoner or Superintendent shall report the commission of such offence to the Police Officer and such Police Officer shall proceed as if the offence was committed in his jurisdiction".

The motion was negatived.

Mr. Deputy Speaker : The question is :

"That Clause 54 stand part of the Bill."

The motion was adopted.

Clause 54 was added to the Bill.

Clauses 55 and 56 (Original clauses 56 and 57)

Mr. Deputy Speaker : There are no amendments to these two clauses. The question is :

"That clauses 55 and 56 stand part of the Bill".

The motion was adopted.

Clauses 55 and 56 were added to the Bill.

Clause 57 (Original clause 58)

Shri K. L. Narasimha Rao : I beg to move :

"That in lines 3 and 7 for 'three months', substitute 'fifteen days'.

Mr. Deputy Speaker : Amendment moved.

Shri Ch. Venkatrama Rao : I beg to move :

"Omit lines 4 to 10".

Mr. Deputy Speaker : Amendment moved.

శ్రీ కె. యల్. నరసింహారావు :—స్పీకర్ సర్, ఈ సెక్షన్‌లో నాది ఒక అమెండుమెంటు ఉంది. అది ఏమంటే, యీ యావజ్జీవ ఖైదీలెవరైతే జైళ్ళలోకి తేబడ్డారో, వారిని జైళ్ళలో ప్రవేశపెట్టిననాటినుండి వరుసగా మూడు మాసాలవరకు సంకెళ్ళతో బంధించటం, అంటే దండాలు వేసే పద్ధతిని కొంతవరకు తగ్గిస్తే బాగుంటుంది అని. దండాలు వేసిన తరువాత వారు తమ కార్యక్రమములు చేసుకోటానికి గాని, తాము చేయ వలసిన పనులకు గాని ఇబ్బంది వుంటుంది కాబట్టి; వారిని మూడు, నాలుగు మాసాలు వరకు అని పొడిగించే దానికన్నా, పదిహేను రోజులు ఉంటే సరిపోతుందనే ఉద్దేశంతో యీ సవరణ ప్రవేశపెట్టాను. దీనిని మంత్రిగారు తప్పకుండా అంగీకరిస్తారని ఆశిస్తున్నాను.

*شری سی ایچ - وینکٹ رام راؤ :— اسپیکر سر- کلاز ۵۸ میں جیسا کہ ابھی ایک آنریبل ممبر نے کہا......

Mr. Deputy Speaker : It has become 57.

شری سی ایچ - وینکٹ رام راؤ :— کلاز ۵۷ میں جیسا کہ ابھی ایک آنریبل ممبر نے کہا فٹرس میں رکھنا نا مناسب ہے انہوں نے ۱۵ دن تک رکھنے کے لئے امنڈمنٹ دیا ہے لیکن میں چاہتا ہوں کہ ایک دن بھی فٹرس میں نہ رکھا جائے کیونکہ جیل میں

بہت سی سہولتیں اس بات کے لئے دی گئی ہیں اور جیسا کہ موور خیال کرتے ہیں کسی کو عمر قید کے لئے سنٹنس ملا ہے یا کسی کی دماغی حالت ٹھیک نہیں رہتی ہے اور اس کے اپنی زندگی کو ختم کرنے کا اندیشہ ہو تو اسے فٹرس میں رکھنا ایک بڑی سختی ہوگی - اس کے لئے سالیٹری سلس ہیں اور ایسے تا حیات سزا پانے والے قیدی کو ان اندیشوں کی صورت میں وہاں رکھا جا سکتا ہے -(۱۵) دن نہیں ایک مہینہ رکھئے لیکن جن لوگوں کو تا حیات سزا دی جاتی ہے اون کو ایک ایک مہینہ تک رکھنا کس حد تک مناسب ہوسکتا ہے - سلس (Cells) نہ ہوں اور اون کے رکھنے کی کوئی سہولتیں نہوں تو ایسا کیا جا سکتا ہے لیکن دوسری سزائیں دیکر ایک مہینے تک رکھنا مناسب نہیں ہے- ہم جانتے ہیں کہ موور آف دی بل ان چیزوں کو ماننے والے نہیں ہیں لیکن میں کہونگا کہ اگر رکھنا ہی چاہتے ہیں تو ۱۰ دن رکھئے - یہاں تو یہ رکھا گیا ہے کہ جیلر چاہے تو ایک مہینہ یا وہ مناسب سمجھے تو تین مہینے تک بھی رکھ سکتا ہے- تین مہینے سے زیادہ مدت تک رکھنا ہو تو آئی - جی - پی - کی منظوری لیکر ۶ مہینے یا ایک سال تک بھی رکھ سکتا ہے- میں یہ عرض کروں گا کہ اس میں دیگر کئی سہولتیں ہیں جن کے تحت مجبور کیا جاسکتا ہے- ان تمام سہولتوں کے باوجود تین مہینوں تک فٹرس میں رکھنے کی کوشش کی جارہی ہے جوصحیح طریقہ نہیں ہے - اگر ضرورت سمجھتے ہیں تو سلس میں رکھا جا سکتا ہے - میں امید کرتا ہوں کہ آنریبل موور میرے اسنڈمنٹ کو مان لیں گے -

* شری اے - گروا ریڈی :- مسٹر اسپیکر سر - میں اس پورے کلاز کی مخالفت کرنا چاہتا ہوں - اگر کسی کو ٹرانسپورٹیشن (Transportation) کی سزا ہوتی ہے تو مدت سزا کو گھٹانے کے لئے جو رولس ہیں ان کے تحت ۱۰ سال تک جیل میں رکھا جا سکتا ہے- دس سال کے بعد جو شہری بننے والا ہے جو سوسائیٹی میں داخل ہونے والا ہے اوس کو کورٹ سے آتے ہی ایک اچھا شہری بنانے کی کوشش کرنی چاہئے - اگر سوی سائڈ (Suicide) کرنے کا ڈر ہے تو اس کے لئے فٹرس رکھتے ہیں لیکن میں کہوں گا کہ اگر وہ چاہے تو اپنا سر دیوار سے بھی ٹکرا سکتا ہے- اس لئے میں سمجھتا ہوں کہ سوی سائیڈ کے خیال سے فٹرس نہیں رکھے جاتے بلکہ سزا کے طور پر اور خوف پیدا کرنے کے لئے رکھے جاتے ہیں - قیدی کے دل میں یہ خیال پیدا کیا جاتا ہے کہ دیکھو اب ۲۰ سال تک تمہاری زندگی ہمارے ہاتھ میں ہے-تم کو غلام بنکر یہاں رہنا ہوگا- آنریبل منسٹر ہمارے اتنے لکچر سننے کے بعد بھی اس کو ماننے کے لئے تیار نہیں ہیں - یہ ایک مانی ہوئی تھیوری (Theory) ہے کہ ریفارمس پنشمنٹ (Reforms Punishment) کے ذریعہ نہیں کئے جاسکتے - اگر لائف سنٹنس (Life Sentence) والوں کو مارنا نہیں چاہتے ہیں اور ان کو ایک اچھا شہری بنانا مقصود ہے تو پھر ایسے طریقے اختیار کرنا چاہئے جن سے وہ اچھے شہری بن سکیں- لیکن جو طریقے اختیار کئے جارہے ہیں وہ تو فیوڈلیزم (Feudalism) کے وقت کے طریقے ہیں اس لئے میں آنریبل ممبر انچارج آف دی بل سے درخواست کرونگا کہ وہ پورے کلاز کو ڈیلٹ (Delete) کریں -

* श्री. व्ही. डी. देशपांडे :—स्पीकर सर, अिस क्लॉज को अपोज करने के लिये मैं खडा हुआ हूं। हाअुस के सामन मुझे यह रखना है कि जेल के मुख्तलिफ अफसरों के साथ मैंने कअी दफा बात की और अुन्होंने मुझ से कहा कि दो तीन साल के जो सजायाफ्त लोग होते हैं अुनको काबू में रखना मुश्किल हो जाता है क्योंकि गुनाह करने की अुनको आदत ही रहती है। लेकिन जिनको लाअिफ ट्रान्सपोर्टेशन की सजा होती है या जिनकी सजाअे मौत तबदील होकर लाअिफ ट्रान्सपोर्टेशन हो जाती है अुनके बारे में यह पाया गया है कि आम तौर पर किसी अेक मौकती प्रवोकेशन की वजह से जैसे जमीन के झगडों की वजह से ये लोग कुछ बात कर लेते हैं। लेकिन अुसके बाद वे आम तौर पर पछताते हैं और यह देखा गया है कि जेल के अंदर अुनका बर्ताव अेक्जम्प्लरी होता हैं। अुन्होंने जेल के तमाम अुसूलों को आम तौर पर रखा है। मुझे यह भी बताया गया कि अुनको पेरोल पर छोडा गया तो वे बराबर वक्त पर वापिस आये हैं और अुन्होंने हमेशा रूल्स की पाबंदी की है। मुझे अेक जेल के सुपरिंटेंडेंट ने मराठवाडे के बारे में कहा कि वहां जो लोग कतल कर के या लाअिफ ट्रान्सपोर्टेशन की सजा पाकर आते हैं वे बाद में जेल मे अच्छे शहरी बन जाते हैं। अिस हालत को हम सामने रखें तो मैं समझता हूं कि आमरण कारावास की सजा जिनको होती है अुनको अेक अिन्तखामी जजबे से देखना मुनासिब न होगा और अिसलिये तीन महीने अुनको फेटरिंग में रखना चाहिये यह ठीक नहीं मालूम होता। अिसलिये बाकी कैदियों के साथ जिस तरह का बर्ताव होता है वैसे ही अुनके साथ होना चाहिये। अुनके लिये कोअी खास प्रोवीजन रखना मैं मुनासिब नहीं समझता। जैसे अभी अेक आनरेबल मेंबर ने बताया हमारे सामने अेक सवाल है कि जेल को हम अेक रिफोमेंटरी स्कूल बनाना चाहते हैं। आनरेबल होम मिनिस्टर साहब ने भी कहा था कि जेल का नाम ही मैं तबदील करना चाहता हूं। अुसको रिफारमेंटरी स्कूल या अैसा ही कोअी नाम रखना चाहता हूं ताकि सजा देने के जो ख्यालात हैं वेही दूर हो जायें। अगर अुनका कहना सही है तो हम आज अुनकी तरफ अिन्तखामी जजबात से क्यों देखें और अुनके लिये खास प्रोवीजन क्यों करें? अिस लिहाज से ट्रान्सपोर्टेशन की सजा पानेवालों को तीन महिने तक फेटरिंग की कैद में रखना जरूरी नहीं है। अुनको मालूम रहता है कि कानून के पाबंद रहेंगे तो ही हमको रेमीशन मिल सकता है और बीस साल की सजा दस साल तक कम हो सकती है। लंबी सजा होने का खयाल ही अुनको डिसिप्लिन में रखता हैं। अिस लिये मै समझता हूं कि अिस क्लॉज को रखना ही मुनासिब है। अिसके लिये दूसरा अेक आल्टरनेटिव्ह अमेंडमेंट है कि तीन महीने के बदले १५ दिन किया जाय लेकिन वह अेक अलग सवाल है लेकिन अिस तरफ देखने का हमारा नुक्ते नजर क्या होना चाहिये अुसको मैं अर्ज करना चाहता था।

श्री. श्रीनिवासराव अेखेलीकर :—स्पीकर सर, जो तरमीम अिसमें लाअी गअी है अुसके बारे में यही कहना चाहता हूं कि अिस क्लॉज को थोडा सा गलत तौर पर समझा गया है। हर वक्त जब कभी यहां प्रिजन्स अैक्ट के बारे में बहस होती रही अुसमें यही बार बार दोहराया जाता है कि जेल में जो लोग हैं अुनके साथ अेक अिन्तखामी जजबसे बर्ताव किया जाता है, और अिन्सानका सा सुलूख अुनके साथ होना चाहिये। अिस अमर की कोशीश की जा रही है कि अुनके साथ अिन्सानकासा सुलूख किया जाय और अुसके बारे में जनरल डिसकशन के वक्त मैंने कहा था कि आज अिन्सानकासा सुलूख वहां किया जा रहा

है। अुसके मुलाहिज़े के लिये, अुसको देखने के लिये मैं आप लोगों को दावत देना चाहता हूं।

श्री. व्ही. डी. देशपांडे :—पहले दावत देकर बाद में बिल लाते तो अच्छा होता।

श्री. श्रीनिवासराव अेखेलीकर :—जेल में रहनेवालों से, मैं मानता हूं कि, अिन्तखामी जजबात नहीं होना चाहिये और अिन्सान के साथ हर जगह अिन्सान कासा ही सुलूख होना चाहिये। अपोजिशन के मेंबरान प्रिजन बिल के वक्त अिन्तखामी जजबात के अुसूल को पेश करते हैं लेकिन जागीरदारों के मुआवजे का बिल आता है तो अुस वक्त अिन्सानकासा सुलूख अुनके साथ करने की कोशीश नहीं की जाती बल्कि अुनका गला घोटने की कोशीश की जाती है। क्या जागीरदार अिन्सान की तारीफ में से खारिज हैं?

شری اے۔گروا ریڈی :— ہم چاہتے ہیں کہ جاگیرداروں کے ساتھ آپ جو سلوک کرنا چاہتے ہیں وہ پرزنرس کے ساتھ روا رکھیں ۔

श्री. श्रीनिवासराव अेखेलीकर :—यह मेरी समझमें नहीं आता।

श्री. व्ही. डी. देशपांडे :—हम जागीरदारों को अेक कामन मैन की तरह री हैबिलिटेट करना चाहते हैं।

श्री. श्रीनिवासराव अेखेलीकर :—आप अुनको रीहैबिलिटेट नहीं करना चाहते बल्कि अुनका गला घोटना चाहते हैं।

यहां जो तीन महीने के लिये फेटर्स डाले जाते हैं वह सजा नहीं है। जैसा कि अेक आनरेबल मेंबर ने कहा अुनको गुलाम बनाना है, यह बताना है कि जो चाहे सो हम कर सकते हैं। अगर अैसा करना था तो तीन महीने ही क्यों हब्से दवाम बीस साल डाल सकते थे। अिसलिये यह समझना चाहिये कि यह सजा नहीं है बल्कि अिसके पीछे कुछ और जज़बात हैं। किसी आदमी को हब्सेदवाम की सजा हो जाती है तो अुसकी दिमागी हालत में फर्क होता है और वह डेस्परेट हो जाता है। कुछ अर्से के लिये अुसकी यह हालत रहती है। अुसके बाद वह समझने लगता है कि अब मुझे यहां रहना है। अिस तरीके से अुसमें जो फीलिंगज होते हैं कि अब मैं पूरे जन्म के लिये सोसायटी से अलाहिदा कियां गया हूं, अब मुझे यहां रह कर क्या करना है तो अुस हालत में वह कभी कभी खुद को खतम करने की कोशिश करता है या वहां से भाग कर निकल जाने की कोशिश करता है या कभी दीवानेपन में दूसरों को तकलीफ देने की कोशीश करता है। अिन हालात से अुसको बचाने के लिये यह प्रोवीजन है। डेस्परेट हालत में वह दूसरों को या खुद को कुछ न कर बैठे अिसलिये अेक मुद्दत तक अुसको फेटर्स में रखना पडता है। यह सजा नहीं है बल्कि अुसकी हिफाजत करना है। अिस लिहाज से कुछ अर्से तक जब तक वह अेहसास अुसके दिमाग से न निकल जाय यह अिन्तजाम करना जरूरी होना है। जैसे आहिस्ता आहिस्ता बहुत बडा गम भी चला जाता है वैसे ही वहां रहने के बाद अुसकी हालत बदल जाती है और वह और मामूली हालत में वापस आ जाता है तो अुस सूरत में फेटर्स नहीं रखे जाते। अिस लिहाज से यह समझा गया है कि अुस हालत के आने तक तीन महीने की मुद्दत की जरूरत है।

شری اے۔گروا ریڈی :۔کس سائیکالوجسٹ (Psychologist) یا اسپیشلسٹ (Specialist) نے آپکو بتایا۔

श्री. श्रीनिवासराव अेखेलीकर:—ह्यूमन सायकॉलोजी और तजरुबा।

श्री. व्हीं. डी. देशपांडे:—जब वह सेल में बंद रहता है तो फिर फेटर्स की वहां क्या जरूरत है? जेल में सिंगल सेल और डबल सेल होते हैं और हमने अुनको देखा है। अुनके अंदर जब वे रहते हैं तो फिर फेटर्स डालने की क्या जरूरत है?

श्री. श्रीनिवासराव अेखेलीकर:—सेल में रहने के बाद भी खुदकशी हो सकती है या भाग जाने का अेकदाम हो सकता है। अिसलिये यह जरूरी है। दिमागी हालत अुसकी वापस आने की हद तक ही यह अिन्तजाम किया जाना जरूरी है। तीन महीने में अगर वह वापस नहीं आ-सकी तो अुस सूरत में अुसके अिजाफे के लिये जिमने दो हैं। ये दो क्लॉज अुसकी सजा के लिये नहीं हैं बल्कि अुसकी हिफाजत के लिये हैं। अैसी हालत में मैं अिस तरमीम को कबूल नहीं करता और अिसको आनरेबल मूव्हर वापस लेंगे अैसी तवक्को करता हूं।

Mr. Deputy Speaker : The question is :

" That in lines 3 and 7 for 'three months' subsuitute 'fifteen days'".

The motion was negatived.

Mr. Deputy Speaker : The question is :

"Omit lines 4 to 10"

The motion was negatived.

श्री. श्रीनिवासराव अेखेलीकर:—यहां अेक शब्द 'साठ' है। वह साठ नहीं होगा बल्कि ५९ होगा। मैं अिसके लिये यह तरमीम मुव्ह करता हूं। क्योंकि यह कान्सिक्वेन्शियल है, कि यहां ६० के बजाय ५९ होगा।

Mr. Deputy Speaker : Amendment moved.

Shri Srinivas Rao Ekhelikar : Clause 57 says :

"Prisoners under sentence of transportation may, subject to any rules made under section 60 be confined in fetters for the first three months after admission to prison".

Now the rule-making section will be 59. so instead of "60" it should be 59. I moved an amendment to this effect.

Mr. Deputy Speaker : The question is :

"That in clause 57 in line 2 for '60' substitute "59"

The Motion was adopted.

Mr. Deputy Speaker : The question is :

"That clause 57, as amended, stand part of the Bill."

The motion was adopted.

Clause 57, as amended, was added to the Bill".

Clause 58 (*Old Clause* 59.)

Shri Ch. Venkatrama Rao : I beg to move :

"That in line 2 : Omit from "except" to "Superintendent" in line 4.

Mr. Deputy Speaker : Amendment moved :

* شری سی ایچ - وینکٹ رام راؤ - اسپیکر سر - کلاز ۵۸ میں یہ بتلایا گیا ہے کہ کلاز ۵۷ کے اختیارات جو سپرنٹنڈنٹ کو آئی - جی - پی کے توسط سے ملتے ہیں جیلر بھی انہیں استعمال کرنے کا مجاز ہوگا لیکن بعد میں اس کی اطلاع سپرنٹنڈنٹ کو کرنا ہوگا - میں موور آف دی بل کو یہ بتلانا چاہتا ہوں کہ کلاز ۳۰ میں یہ صاف صاف رکھا گیا ہے کہ

"Every such prisoner shall be confined in a cell apart from all other prisoners and shall be placed by day and night under the charge of a guard".

یعنی جیلر کو یہ اختیار ہے کہ اگر وہ یہ سمجھے کہ قیدی کی دماغی حالت ٹھیک نہیں ہے - اسکو سوسائیڈ کمٹ کرنے سے بچانا چاہئے تو اسکو سل میں رکھ سکے گا اور ساتھ ساتھ گارڈ کا بھی انتظام کرے گا یعنی جیلر کو یہ اختیار رہے گا - محض سپرنٹنڈنٹ کو اطلاع دینے کی پابندی عائد کی گئی ہے - پہلے تو میں چاہتا ہوں کہ جیلر کو یہ اختیار نہ دیا جائے دوسرے یہاں یہ ٹھیک نہیں بیٹھتا - کلاز ۳۰ میں صاف صاف اختیار دیا گیا ہے اسلئے پھر اب اس کلاز میں اسکو رکھنے کی ضرورت نہیں ہے - اگر سپرنٹنڈنٹ چاہے تو یہ اختیار استعمال کرسکے گا اسلئے میں سمجھتا ہوں کہ موور آف دی بل میرے اس کلا ریفیکیشن (Clarification) کو مان لینگے -

श्री. श्रीनिवासराव अेखेलीकर:—स्पीकर सर, मैं अिस तरमीम को कबूल नहीं करता। जिसलिये कि "except in cases of urgent necessity" " अैसी सूरत में वह अेख्तियार जेलर को दिया गया है। बाज वक्त यह होता है कि सुपरिंटेंडेंट दूर मुकाम पर होते हैं और मेडीकल ऑफीसर को सुपरिंटेंडेंट बनाया जाता है। अपने दीगर कामों को सम्हालने के बाद वह आठ रोज या तीन रोज में अेक दफा जेल में आता है। जब तक सुपरिंटेंडेंट न आवे अुस वक्त तक वह अिन्तजार करते रहे तो अर्जंट नेसीसिटी बाकी नहीं रहती। जिसलिये अर्जंट नेसीसिटी (Urgent necessity) की सूरत में अुनको अेख्तियार दिया जाय और अिस लिहाज से यह अमेंडमेंट गैरजरूरी है। अिसलिये मैं जिसको कबूल नहीं करता।

Mr. Deputy Speaker : The question is :

"That in line 2 : Omit from "except" to "Superintendent" in line 4".

The motion was negatived.

Mr. Deputy Speaker : The question is :

"That clause 58 stand part of the Bill".

The motion was adopted.

Clause 58 was added to the Bill.

Clause 59 (*Original Clause* 60)

Shri Ch. Venkatrama Rao : I beg to move:

" Omit line 3 ".

Mr. Deputy Speaker : Amendment moved.

* شری سی ایچ - وینکٹ رام راؤ:—کلاز ۶۰ میں جو سب کلازس ہیں اسکا پہلا سب کلاز بہت اہم ہے - اس کلاز کے تحت یہ اختیار ہوگا کہ جملہ رولس حکومت تیار کرے تاکہ ان رولس کے تحت جیل مینیجمنٹ میں سہولت ہو - پرزنس افنسس (Prisons offences) کیا ہیں اور کیا نہیں ہیں حکومت کو معلوم ہوچکے ہیں لیکن اب دوبارہ اسکو یہاں لانا اور یہ اختیار رکھنا کہ کونسے افعال افنس ہوسکتے ہیں اور کونسے افنس نہیں ہوسکتے مناسب نہیں ہے اور یہ اختیار حکومت کو نہ ہونا چاہئے - پہلے بل میں ایسے پراویژن لائے جاچکے ہیں کہ کونسے ایکٹس افنس ہوا کرتے ہیں - پھر مکرر اسکے ڈفینیشن (Definition) کے لئے پراویژن رکھنا مناسب نہیں ہے اسلئے میں یہ عرض کرنا چاہتا ہوں کہ یہ اختیار حکومت کو نہ ملے -

*श्री. व्ही. डी. देशपांडे:—अध्यक्ष महोदय, अिस बिल के सेक्शन ६० में बहुत अहम अलग अलग सब क्लॉजेस काफी हैं लेकिन में अभी अुनके डिटेल में नहीं जाता हूं। लेकिन अेक चीज हुकूमत के सामनं में रखना चाहता हूं। वह यह है कि आज अिस कानून के तहत जो रूल्स बनाये जायेंगे अुसका पूरा अख्त्यार गव्हर्नमेंट को दिया गया है लेकिन मैंने कअी मर्तबा अिसके पहले भी कहा है कि यह सही नहीं है। जब की हमारे यहां जमूहरियत हें और लोगों का अिलेक्टेड हाअुस हमारे स्टेट में मौजूद है तो अुसे भी मौका मिलना चाहिये। अिस कानून के लिहाज से जो रूल्स बनाये जायेंगे वह किस तरह से बनायें जायेंगे यह हाअुस के सामने आये और अुसपर गौर करने का मौका अिस हाअुस को मिले। हाअुस की अेक सबॉरडिनेट लेजिस्लेशन कमिटी है। लेकिन अुसका जितना काम होना चाहिये वह नही हो रहा है। कानून के तहत जो रूल्स बनाये जाते हें अिस कमिटी के सामने आने चाहिये ताकि वे देख सकें की जो रूल्स बनाये गये हें वे बराबर बनाये गये हैं या नहीं और लेजिस्लेशन बनाने का

जो मकसद था वह पूरा हो रहा है या नहीं। कअी बार अिस बात को हाअुस के सामने रखा गया है। और आज फिर से रखना चाहता हूं। यह अेक बहुत ही अहम बिल है। और अिसी के बारे में अेक अमेंडमेंट ऑनरेबल मेंबर की तरफ से दी गअी थी। वह अिस तरह से थी।

After line 67 add:

"Provided that all such rules made under this section shall be laid before the Assembly and shall not come into force unless approved by the Assembly".

यह अमेंडमेंट मुव्ह नहीं हुअी है। क्योंकि मेंबर किसी काम की वजह से यहां हाजिर नहीं थे। मुझे यदि अिजाजत दी जाय तो मैं वह अमेंडमेंट मुव्ह करना चाहता हूं। मैं समझता हूं यह कानून खुद ही बहुत कॉम्प्लिकेटेड कानून है। और अिस कानून का जो मकसद है अुसके तहत जो रूल्स बनाये जायेंगे वह अुस मकसद के तहत हैं या नही यह देखने की जरूरत है। अिसलिये अिस अमेंडमेंट को मंजूर करने की जरूरत हैं। और मैं अिसे मुव्ह करना चाहता हूं। अगर अिस अमेंडमेंट को यों मुव्ह नहीं कर सकता तो मैं अेक फरेश अमेंडमेंट की तौर पर अिसे मुव्ह करना चाहता हूं। और अगर मै अपनी तरफ से फरेश अमेंडमेंट के तौर पर मुव्ह करूं तो कोअी हर्ज नहीं होना चाहिये। अिस लिये मुझे मेरी अमेंडमेंट मुव्ह करने की अिजाजत दी जाय।

"Provided that all such rules made under this section shall be laid before the Assembly and shall not come into force unless approved of by the Assembly".

श्री. श्रीनिवासराव अेखेलीकर:—यह कोअी फ्रेश अमेंडमेंट मुव्ह करने का मौका नहीं है।

"Provided that all such rules under this section shall be laid before the Assembly".

"Provided these rules shall be laid before the Assembly".

I was requesting permission to move a fresh amendment to clause 60. That amendment was already given notice of by Shri K. Venkatrama Rao, but because of certain engagements he could not be present in the House. We feel that this amendment is very necessary. This Bill is a very complicated one and the rules, which are promised to be progressive and designed to reform the prisoners, should be placed before the House and the House should have an occasion to examine them. Therefore I request your permission, Mr. Speaker Sir, to move this amendment.

[*Mr. Speaker in the chair*]

Mr. Speaker :What is the amendment of the hon. Member?

Shri V. D. Deshpande : After line 67, add:

"Provided that all such rules made under this section shal be laid before the Assembly".

Shri Srinivasrao Ekhelikar : How can a new amendment be allowed at this stage, Sir?

Shri V. D. Deshpande : The Speaker in his inherent right has the power to give permission. This amendment has already been given notice of and printed in the list and the hon. Deputy Minister is aware of it. Technically, it could not be moved because the hon. Member in whose name the amendment stands could not be present in the House. Therefore I am seeking to move the amendment now. I think there is no harm in allowing the amendment and it would not go against the spirit of the amendment as such.

شری جی - آنند راؤ - میں آپکی توجہ رول ۲ے کی طرف مبذول کراتا ہوں -

" The Speaker shall have power to regulate the conduct of business in the Assembly in all matters not provided for in the Constitution or the Rules ".

Mr. Speaker : I would invite the attention of the House to rule No. 32 of the Assembly Rules :

"32 (2) If the Member when called on is absent, any other Member authorised by him in writing in this behalf may, with the permission of the Speaker, move the motion standing in his name. Such permission shall not be granted in the case of a statutory motion or motions relating to Bills, amendments to Bills or amendments to these rules, or motions of which notice is given under rule 176. If no Member has been so authorised, or such permission is not granted, the motion, other than a motion relating to a Bill to which the provisions of rule 145 apply, shall lapse ".

Therefore a general discretion cannot be allowed when there is a special provision negativing it.

Shri V. D. Deshpande : I am not moving another member's amendment, but I am seeking to move a new amendment..

Mr. Speaker : The hon. Member requested that the amendment standing in another Member's name be allowed to be moved now.

Shri V. D. Deshpande : In the beginning I said I wanted to move a fresh amendment.

Mr. Speaker : To what rule did another Member refer to just now ?

Shri V. D. Deshpande : Rule 72.

(Pause)

Mr. Speaker : Rule 72 gives general powers to the Speaker but it does not apply to this case.

* شری اے۔ گروا ریڈی :— میں تھیریز میں گئے بغیر یہ عرض کرنا چاھتاھوں کہ اس بل پر کافی چرچا ھوچکی ھے - ھر سوال کے جواب میں یہ بتلایا گیا ھے کہ یہ تمام فیسیلیٹیز (Facilities) رولس میں دی جانے والی ھیں - رولس میں جو جنت بتانا چاھتے ھیں ھم چاھتے ھیں کہ کم از کم انہیں اسمبلی کے سامنے لایا جائے - ھم ابھی دیکھیں کہ آپ کتنے فیسیلیٹیز اس میں رکھتے ھیں - اور وہ اس بل کی اسپرٹ میں ھیں یا نہیں - یہ کہنا کہ کورٹ اسپر غور کرسکتا ھے میں کہونگا کہ کوئی بھی کورٹ میں نہیں جاتا - کورٹ نہیں دیکھتی اور یہاں ھم جو ڈسکشن کرتے ھیں وہ بھی ملحوظ نہیں رکھے جاتے اس لئے میں کہونگا کہ رولس اسمبلی کے سامنے آنا ضروری ھے -

श्री. श्रीनिवासराव अेखेलीकर :—जो अमेंडमेंट अिस क्लॉज ६० में लाअी गअी है वह मैं गैर जरूरी समझता हूं। क्योंकि डेमोक्रेटिक सेटप में रूल मेंकिग पॉवर गव्हर्नमेंट को ही डिलिगेट (Delegate) किये जाते हैं। और अुसी के तहत रूल्स बनाये जाते हैं। और हर कानून में ही लिखा जाता है कि जो रूल्स बनाये जायेंगे वे अिस कानून के तहत ही होंगे। वह अॅक्ट के खिलाफ तो नहीं रह सकते हैं। अुसी तरह यहां भी लिखा गया है कि जो रूल्स बनाये जायेंगे वे अिस अॅक्ट के तहत ही बनायें जायेंगे। अिस लिये अिस अमेंडमेंट को लाने की जरूरत नहीं हैं। कानून के तहत ही रूल्स बनते हैं और वैसे वे बने हैं या नही यह देखने का काम हाअुस का नही है। अुसके लिये अदालतें मौजूद हैं। अिस लिये लेजिस्लेशन कमिटी मे रूल्स जाने के बारे में जो अमेंडमेंट है वह गैर जरूरी है। अिस लिये मै अमेंडमेंट को कबूल नहीं करता हूं।

श्री. व्ही. डी. देशपांडे :—अध्यक्ष महोदय, मेरी जो अमेंडमेंट है अुसे कबूल करने के लिये मिनिस्टर साहब तैयार नहीं हैं। अुन्होने कहा कि डेमोक्रेटिक हुकूमत अभी आअी है। जो पुरानी हुकूमत थी अुसकी डेमोक्रसी में भी रूल्स बनाने के अखत्यार गव्हर्नमेंट को ही दिये जाने चाहिये, अैसा कहा गया। अेक तरफ यह कहा जाता है कि यह पुरानी हुकूमत है, और दूसरी तरफ कहा जाता है कि यह नअी हुकूमत है। अिस में कुछ काँट्रेडिक्शन दिखता है।

श्री. श्रीनिवासराव अेखेलीकर :—कोअी काँट्रडिक्शन नहीं है। यह हुकूमत कअी सालों की पुरानी है, लेकिन आज अेक नये शक्ल में डिमोक्रेटिक सेटप के स्वरूप में वह हमारे सामने आअी है।

श्री. व्ही. डी. देशपांडे :—यह हुकूमत पुरानी नहीं है। पुरानी हुकूमत को हुकूमत मानने के लिये मै कभी तैयार नहीं हो सकता हूं। वह अेक लोगों को दबानेवाली और सताने वाली ताकत थी। अिस लिये मै अुसे तो छोड देता हूं।

लेकिन यह अेक बहुत अहम अॅक्ट है। अिसमें काफी बातें आती हैं और अिसमें रूल्स को काफी अहमियत है। बहुत अहम बातों के बारें में रूल्स बंनाने के अखत्यारांत गव्हर्नमेंट को दिये जा रहे हैं वर्क कैसा किया जाय, फर्लो कैसे दिया जाय, अिसके लिये क्या शरायत होने चाहिये, कंडीशनल रिलीज, पॅरोल, यह सब बातें रूल्स के तहत आनेवाली हैं। अिस लिये मै सजेस्ट करना चाहता हूं कि जो रूल्स बनाये जायेंगे वे हाअुस के सामने आना जरूरी है।

दूसरी बात मैं यह कहना चाहता हूं कि यह अेक गल्तफहमी पैदा की जा रही है कि अिसमें हाअुस का बहुत ज्यादा वक्त जानेवाला है।

सबॉरडीनेट लेजिस्लेशन कमिटी के सामने जो कोअी मसला लाया जायेगा वह किस तरह लाया जायेगा अिसके लिये हमारे पास कवायद मौजूद हैं।

Rule 203 : After each such order referred to in Rule 202 is laid before the Assembly the Committee shall, in particular, consider—

(*i*) whether it is in accord with the general objects of the Act pursuant to which it is made ;

(*ii*) whether it contains matter which is in the opinion of the Committee should more properly be dealt with in an Act of the Assembly ;

(*iii*) whether it contains imposition of taxation ;

(*iv*) whether it directly or indirectly bars the jurisdiction of a court ;

(*v*) whether it gives retrospective effect to any of the provisions in respect of which the Act does not expressly give any such power.

Rule 204 : (1) If the Committee is of opinion that any order should be annulled wholly or in part, or should be amended in any respect, it shall report that opinion and the grounds thereof to Assembly within one month of the commencement of a session of Assembly after the promulgation of such orders or within such earlier or later period which a statute of Assembly may have fixed for any specified case.

(2) If the Committee is of opinion that any other matter relating to any orders should be brought to the notice of the

Assembly, it may report that opinion and matter to Assembly.

Rule 205 : The report of the Committee shall be presented to Assembly in writing signed by the Chairman or, in his absence, by any Member of the Committee.

Rule 206 : The Speaker may issue such directions as he may consider necessary for regulating the procedure, etc.

बारबार यह कहा गया कि जब रूल्स असेंब्ली के सामने आयेंगे तो अुसपर सोचते समय ज्यादा वक्त खराब होगा। लेकिन अैसी बात नहीं है। बात यह है कि सबॉरडिनेट लेजिस्लेशन कमिटी बनने के बाद आज तक अुसके सामने अेक भी मसला नहीं लाया गया हैं। यह सिर्फ कमिटी दिखाने के लिये बनाअी गअी है। लेकिन यह बात जाहिर है कि अिसके पास कोअी काम देने के लिये गव्हर्नमेंट या ट्रेजरी बेंचेस घबराते हैं। आज तक अिस कमिटी के सामने कोअी भी मसले नहीं लाये गये हैं। यदि आप यह काम नहीं कर सकते हैं तो फिर प्रिविलेज कमिटी के रखने की भी कोअी जरूरत नहीं है। मेरा कहना यह है कि अिसमें हाअुस का कोअी वक्त नहीं जानेवाला हैं और हाअुस ने जो कमिटी सबॉरडिनेट लेजिस्लेशन के नाम से बनाअी है अुसके सामने भी कोअी काम आज तक नहीं आया है।

डेमोक्रेटिक सेटप में अिस तरह के अेखत्यारात हाअुस को दिये जाने जरूरी हैं। मेरी समझ में नहीं आता कि मिनिस्टिर साहब या ट्रेजरी बेंचेस अिस तरह के अखत्यारात देने में क्यों घबराते हैं। यह तो अेक डेमोक्रेटिक आअुटलुक है।

श्री. श्रीनिवासराव अेखेलीकर :—सबॉर्डिनेट लेजिस्लेशन कमेटी को यह अेखत्यार होता है कि वहचाहे तो जो रूल्स आदि बनते हैं अुसे रिअेक्जामिन कर सकती है। अैसी हालत में अिस अमेंडमेंट की जरूरत नहीं है। अगर कमिटी गौर करना चाहे तो कर सकती है। अिस लिये रूल्स करने का अेखत्यार अिस कमिटी को दिया जाय या अुस के सामने यह रूल्स रखेजाय, अिस तरह के तरमीम की कोअी जरूरत नहीं है कमिटी का अेखत्यार कायम है। अगर वह चाहे तो बराबर स्क्रूटिनाअिज कर सकती है।

दुसरी बात यह है ऑनरेबल लीडर ऑफ दी अपोजिशन ने जो अपनी तकरीर में कहा है कि वह कोअी नअी बात नहीं है। अुसमें पुरानी ही बातों का रिपिटेशन किया गया है। अिस अॅक्ट के तहत कोअी बातें अुनकी नजर मेंनही आती हैं। कितनी भी अच्छी बातें की गअीं तो भी अुनकी नजर में नहीं आती हैं। क्योंकि अुनका देखने का जो नुक्ते नजर है वह ठीक नहीं है। मैंने तो जो जरुरी अमेंडमेंट थी वह पहले ही कबूल कर ली है। और मैं तवक्कू करता था कि अब ज्यादा अेतराजात नहीं किये जायेंगे लेकिन फिर भी अेतराजात किये गये। मैं यह भी जानता था कि जो भी अच्छी बातें अिस कानून में की गअी हैं अुनका अप्रिसियेशन नहीं किया जायेगा और मेरा वह अंदाज भी सही निकला मुझे अुन तमाम अेतराजात का जवाब देने की जरूरत नहीं है। और मैं अिस अमेंडमेंट को कबूल नहीं करता हूं।

Shri V. D. Deshpande : I want to move only this much :

"Provided that all the Rules made under this Section shall be laid before the Assembly," because automatically it means that they will be referred to the Subordinate Legislation Committee.

Shri Devisingh Chauhan : Mr. Speaker, Sir. I think the amendment has been amended.

Mr. Speaker : The amendment has to be moved first. I allow him to move the amendment.

Shri V. D. Deshpande : I beg to move:

That in clause 60, after line 67, add the following:

'Provided that all such Rules made under this Section shall be laid before the Assembly'.

Mr. Speaker : Amendment moved :

Shri Devisingh Chauhan : Mr. Speaker, Sir. The hon. Member from Ippaguda has brought a point which needs some clarification. The point of Subordinate Legislation has been put forward and therefore this amendment has been moved. There is a school of thought that Subordinate Legislation also should be brought before the Parliaments and the Assemblies.

Mr. Speaker : Why not in Hindi, so that all the Members may be able to follow the hon. Member.

श्री. देवीसिंह चौहान:—जो अमेंडमेंट पेश की गअी है अुसमें यह कहा गया है कि रूल्स बनाने के बाद वे सबॉरडिनेट लेजिस्लेशन कमिटी के पास आने चाहिये। प्रार्लमेन्टेरियन्स के अिसके बारें में दो तरह के ख्यालात हैं। अेक का कहना ह कि रूल्स बनाने के अधिकार पूरे तौर पर गव्हर्नमेंट को नहीं होने चाहिये बल्कि अुन्हें सबॉरडिनेट नोट लेजिस्लेशन कमिटी के सामने लाना चाहिये।

लेकिन आज कल के जो मॉडर्न ख्यालात हैं वे यही हैं कि अिस तरह के अेखत्यारात गव्हर्नमेंट को दिये जाय तो कोअी हर्ज नहीं है। सबॉरडिनेट लेजिस्लेशन की पॉवर गव्हर्नमेंट को दिये जाय तो मुनासिब होगा अैसा अुनका ख्याल है। यदि अिन सब कामों को हाअुस के मेंबर करने लगते हैं तो वक्त ज्यादा सर्फ

होता है और सबॉरडिनेट लेजिस्लेशन कमिटी को दूसरे जो अहम काम करने के रहते हैं अुनके लिये वक्त नहीं मिलता है। अिसलिये अिस रूल मेकिंग का अखत्यार गव्हर्नमेंट को ही दिया जाय तो मुनासीब होगा।

श्री. व्ही. डी. देशपांडे :—गव्हर्नमेंट को रूल बनाने के कोअी अधिकार न दिये जाय अैसा मेरा मन्शा नहीं है लेकिन जो रूल्स गव्हर्नमेंट में बनाये जाते हैं वह सबॉरडिनेट लेजिस्लेशन कमिटी सामने आये और अुनपर गौर किया जाय कि कानून के स्पिरिट में नियम हैं या नहीं।

श्री. देवीसिंह चौहान :—पार्लमेंटरी गव्हर्नमेंट में हुकूमत के तीन शोबे होते हैं। अेक शोबेमे काम यह होता हैं कि कानून बनाये जायें। दूसरे शोबे का काम होता हैं कि कानून बराबर अिप्लिमेंट किया जाय, यह शोबा अॅडमिनिस्ट्रेटिव्ह होता है। और तीसरा शोबा यह देखता हैं कि कानून की खिलाफ वर्जी की जारही है क्या। जब कोअी रूल्स बनाये जाते हैं वे तब कानून के तहत बनाये जाते हैं या नहीं और अॉल्ट्रा वायरस रूल्स तो नहीं बनाये जाते हैं यह देखने का काम गव्हर्नमेंट का नहीं और न असेंब्ली का यह काम रहता हैं बल्कि अदालतों पर यह काम छोड दिया जाता है।

हमारे असेंब्ली के सामने कअी अहम सवालांत हैं। और अुन्हें अभी तक हमने हल नहीं किया है। डिस्ट्रिक्ट लोकल बोर्ड बिल वैसा ही पडा है अुसी तरह टाअुन कमिटीज और म्युनसिपालिटी का भी अहम बिल अभी तक वैसा ही पडा है। हैदराबाद में अभी अभी असेंब्ली कायम हुअी है। अैसे हालातमें यदी हम रूल्स बनाने का काम भी लेंगे तो फिर हमारे जो अहम काम हैं वह रह जायेंगे। अिस लिये यह जो अमेंडमेंट लाअी गअी है अुसे वापस लिया जाय।

* *Shri V. D. Deshpande :* Mr. Speaker, Sir, I want a Ruling on this point. This point was raised by hon. Shri. Gopalrao Ekbote when he was not a Minister and he argued that under the Rules, subordinate Legislation Committee can take up the Rules for scrutiny. I again wish to point out that when a Bill was passed the Subordinate Legislation Committee has an inherent right to scrutinise all the rules under the Act whether it is specifically laid down in every Act that the Rules shall be scrutinized by the said Committee or laid before the Assembly. The Subordinate Legislation Committee has always the power to take up these rules for scrutiny. I want a ruling from the hon. Speaker to the effect that the rules shall be taken over for scrutiny and report presented to the House. I requested for a ruling at that time, but no ruling was given. I again request the Speaker for a ruling because, I personally feel that no such power is given by the rules to the Subordinate Legislation Committee.

The Minister for Local Govt. & Education (*Shri Gopal Rao Ekbote*) *:* As some statement is attributed to me, I think I should clarify the position.

I have never stated that the function of the Subordinate Legislation Committee is to scrutinise delegated legislation. It has never been the function of the Subordinate Legislation Committee.

**Shri V. D. Deshpande* : May I remind the hon. Minister that when the question of allotting 3 lakhs of rupees fund to the hon. Minister for Agriculture was before the House, I had given an amendment that the rules relating thereto should be laid before the Assembly ? The hon. Member had argued then that my amendment was absolutely unnecessary, as, according to him, the Subordinate Legislation Committee has every right to go into the rules. I do not have the proceedings relating thereto before me now, but the whole thing is there duly recorded. That position has of course later on changed and I accept that. I assert it should be specifically stated that the rules should be laid before the House.

Shri Gopal Rao Ekbote : I am sorry, I may remind the hon. Leader of the Opposition that that was not the statement that I had made on the floor of the House on that occasion. What I said was that the function of the Subordinate Legislation Committee was to point out the function of the various delegated powers usually embodied in the Acts. I had already expressed my views before the Subordinate Legislation Committee ; I had prepared an elaborate material concerning this matter and supplied each member of the Committee with a copy thereof. The question is still pending before the Subordinate Legislation Committee. It will therefore be too premature on the part of any hon. Member to come to any conclusion. The practice in vogue in the House of Commons is entirely different. I had already stated before the Subordinate Legislation Committee and I also had already elaborately stated in the House that the practice in vogue in the House of Commons is that they have an Act there. If they pass an Act under that Act, the delegated legislation is either kept on the Table of the House for forty days and then a motion is moved that the delegated legislation should be discussed or should not be discussed. There are two different processes to scrutinise the Bills–not by the Subordinate Legislation Committee but by the House itself, on the motion of a particular Member. That is the procedure prevalent in the House of Commons and it is only to that procedure that I had pointed out. I even now stress the necessity of having that kind of legislation here also, and I still adhere to that

view. As I said, the matter is pending before the Subordinate Legilsation Committee and I earnestly request those hon. Members who are on that Committee to carry on that work expeditiously and see that the delegated legislation which is practically in vogue in every other State is made applicable here also. I do not think there is anything undemocratic in it. If we adopt that the particular Act should lay down the procedure, as is in vogue in the House of Commons. My only request is that the members of the Subordinate Legislation Committee should expedite the work and make useful suggestions to the House, so that the House can scrutinise the delegated legislation as and when it thinks fit.

مسٹر اسپیکر :— اب ۸ بجکر ۱۰ منٹ ہوچکے ہیں ۔ ہم نے یہ طے کیا تھا کہ کل کوئسچن آور کے بعد سپلائی منسٹر کے اسٹیٹمنٹ پر ڈسکشن ہوگا ۔ لیکن کل اس ڈسکشن سے پہلے ہم اس بل کو ختم کرلینگے ۔

The House then adjourned till Half Past Two of the Clock on Wednesday, the 15*th September*, 1954.
